

Družina

LETNIK II.

APRIL 1930.

ŠTEVILKA 4.

Gerhart Fugel: Kristus na Oljski gori.

Ivan Pregelj:

Magister Anton.

Roman iz šestnajstega stoletja.

11. »Adsum — Tu sem!«

BURJA, ki se je gnala od Hrušice in raz skalnati Nanos, je zanašala popotnega magistra in ga utrujala. Povzpel se je bil mimo Svetega Tomaža in Vrabč in se od tam uravnal po bližnjicah na pot iz Vipave na Postojno. Kljub ostremu pišu je šel tako spešno, da se mu je čelo rosilo pod pokrivalom. Truden je došel v Postojno ter tu počil. Brašno in vino, ki ga je bil s seboj vzel, mu je teknilo. Ko je zvonilo poldne, je šel naprej skozi gozdove proti Planini in Logatcu. Hodil je samotno, celo mimo ljudskih domov je prehajal kakor mimo izumrlih svetov. Turški vpadi, vremenske nezgode in še strašne bolezni so bile neskončno razredčile ljudstvo. Šele za Logatcem na poti proti Vrhniki je srečal magister človeka, ki je mogel z njim govoriti. Bil je krčmar z Gorenjskega in je šel z močnimi hlapci in šestimi tovornimi konji po vino v Istro. Izpraševal je magistra, če je hodil varno in ni videl po gozdovih sumljivih ljudi. Skrbeli so ga roparji. Magister je nadaljeval svojo pot. Bil je več svetu in mu je bilo bridko, ko si je zdaj predstavil trpljenje ljudi po teh krajih. Saj so tudi druge kraje udarjale božje kazni, a tako strašno ni trpel nihče kot zemlje, kjer bivajo ljudje, ki govorijo njegov jezik.

V popoldanskih, nizkih solnčnih žarkih je tedaj zagledal od daleč ljubljanski grad. Počutil se je na poti takoj nekam bolj varnega. Občutil pa je tudi že, da je truden, in se je moral siloma gnati, da ne bi zastajal. Do noči je hotel biti v Ljubljani. V temi, okoli osme zvečer je došel. Komaj je stopil v mesto pri špitalskih vratih, je že trobilo na gradu. Čuvaji mestnih vrat so zvonili, za znamenje, da bodo vrata zaprli. Popotni je stopil mimo grede v cerkev svetega Miklavža in se zahvalil za srečno pot. Ljubljane ni bil več. Vedel je, da bi našel prenočišče, če bi potrkal na vrata tega ali onega samostana. Kot škofov služabnik bi se mogel zglasiti tudi pri kakem višjem duhovniku. A bil je prepohleven in boječ in je sklenil, ko je stopil iz cerkve, da poišče prenočišča kjersibodi v krčmi. Šel je po Starem trgu in iskal. Blizu Tranče je zagledal v svitu luči, ki je legla za trenutje od nekod nad nizka vrata; napis, ki ga je presegel, netil. »Contabernium eruditorum« je bral kot šole več človek in umel po svoje: »Glej, pa sem le našel »Prenočišče učenih! Vstopimo!« Omahnil je nerodno v temno, obokano, kleti

podobno krčmo. Šele čez nekaj trenutkov je spoznal v dremotnem svitu preproste oljnate luči, ki je visela na steni, ves prostor, kamor je bil stopil. Dve dolgi mizi ste šli vzdolž ob steni s klopmi. Na steni, kjer je visela oljčnica, je bral potni v izličnih, a že zabrisanih nemških pismenkah čudno neskladen napis:

»Gelobet allzeit herr Jesu Christ!
Woferne du kein schelm nit pist,
Gar pillig hie mann Sauhft und Vrisst.«¹

Koncem mize pod lučjo je sedelo šest pivcev. En sam je bil starejši, drugi so bili mladi. Magistra, ki je vstopil, sprva niti opazili niso, kakor tudi on ni videl, ko je sedel blizu pri vratih, da leži na klopi nekdo in spi, in bi bil on sam skoraj nanj sedel. Tedaj ga je eden med gosti opazil in opozoril nanj starejšega pivca, ki se je dvignil in prišel k magistru. Temu je bilo že zdaj nekam tesno, da je vstopil. Človek, ki ga je vprašal, kaj želi, ni bil prijeten. A bil je očitno krčmar, zakaj šel je in mu postregel. Pri tem je hotel biti nekam vljuden in je dejal:

»Naj gospoda oni le ne motijo. Mladi ljudje so, a sami domačini in šole imajo.« Magister je to sam spoznal, ko so oni zdaj začel peti latinsko študentovsko popevko. Bila je sirova. Magister jo je prenesel. V svojih letih je čul strašno veliko podobnega. Vprašal je krčmarja, ali bi mogel v hiši prenočiti. Ta mu je pokazal na klop in dejal, naj leže, kadar ga bo volja. »V božjem imenu,« je pomislil magister, »spal sem že na bolj trdem.« Ostal je sam, pil zmerno in prigriznil od jedi, ki jih je imel s seboj. Pri tem je poslušal, kaj govorijo pivci. Eden med njimi, golobrad in bledikast fant, a očitno iz premožne hiše, kakor mu je bilo videti po obleki, je bil vstal in je nekam propovedoval. Magistru se je hotelo zdeti, da pači katoliškega duhovnika. Potem pa je prav dobro umel. Govornik je v resnici spakoval škofovo besedo, ki jo govori, ko uči dijakona pred posvečenjem.

»Accedant, qui ordinandi sunt . . . Naj pristopijo, ki hočejo biti posvečeni!« S spremennim glasom je navel nato kot škofovski notar:

»Michael Strasburger ad titulum Ecclesiae babilonicae, Joannes Khemeter ad titulum patrimonii sui satanici, Leonhardus Schuster ad titulum paupertatis.«²

Trije nazvani so vstali drug za drugim in veleli:

»Adsum — Tu sem!«

¹ Hvaljen vsekdar gospod Jezus Kristus! Če nisi hudo bodež, vstopi! Tu se žre in pije poceni.

² M. Str. na naslov babilonske cerkve, I. K. na naslov patrimonija satanskega, L. Sch. na naslov ubožstva.

Bridkost je vzburla magistra. Zatisnil si je ušesa, da ne bi slišal nadaljnega, a je moral čuti, da je oni isti objestni človek zdaj drzko sramotil katoliškega škofa. Le katerega, magister ni vedel. Imenoval pa je lutrovske jedki človek nekega Martela. »Martellum — kladi vo,« je pomislil magister, »gospoda Vrban so nazvali kladivo krivovercev. Ali njega misli?« Zopet in še krčeviteje si je tiščal ušesa. Pijani drugovi so se nekaj umirili. Tedaj je oni, ki je prej govoril, vstal, da bi šel ven. Ko se je vračal, je postal pred magistrom in vprašal nekam izzivalno:

»Studiosus an imperitus? — Učen ali pa je bedak?«

»Učen,« je odgovoril po sili magister. Oni drugi je bil siten:

»Beanus utique, pennalis an schorista? — Začetnik pač ali pa že pravi črnošolec?«

»Magister artium,« je povedal svetlo gost.

»Čestitam!« se je tedaj poklonil mladi.

»Jaz sem šele penal. Moje ime je Volk Zwickel. Volk, a nikak lupus — ovaduh. Smem prisesti?«

Magister se ni ganil in ni rekel nič, a oni je vendar sedel in brbljal otročje in neumno kakor pijanci vsevprek. Tedaj so se zgibali še njegovi drugovi in prišli s svojimi vrči bliže. Magister je bil v sto zadregah. Oni pa so ga obsipali z glupo-hinavskimi pokloni. Odgovarjal je pohlevno, po sili. Ko je videl, da imajo prazen vrč, je hotel biti celo toliko vljuden, da je namignil krčmarju, naj ga jim spet nalije. Sam pa je dejal, da pojde. Niso mu pustili. Slej ko prej, in dasi ga je eden objestnežev sunil, je spal človek na klopi; tisti, ki bi bil magister prej skoraj sedel nanj. Kakor pijanci je postal oni, ki se je imenoval Volk, še vsiljivejši.

»Ali si čul, kako sem prej častil?«

»Nisem,« je odgovoril magister. »Sramotil pač in psoval, kakor kolnemo Turka.«

»Tako si torej umel?« se je smejal oni in dodal:

»Pa naj bo po tvoje, da sem sramotil. Veš li koga? Veš li, da hujšega mimo Turkov in vseh prokletih?«

Magister je molčal. Opazil pa je, da se speči drami in da vstaja.

»Pereat — pogine naj!« je objestni Zwickel tedaj dvignil vrč. »Pij z menoj!«

»Ne pijem na pogibelj nikogar,« je odvrnil magister.

»Povem ti ga, pil boš,« je rekel oni drugi.

»Pereat škof ljubljanski Vrban!«

Magistra je stresla drzka beseda. Prijel je za svoj vrč. Zaskalelo ga je v prstih, da bi ga onemu treščil v obraz. Ni ga treščil. Počasi, slovesno ga je vzdignil, pil in dejal nato mirno:

»Naj Bog živi gospoda škofa Vrban!« Pijani so ostrmeli, Volk je prvi našel besedo in viknil:

»Volk sem, lupus ne! Ta pa je: Ovaduh!«

Zamahnil je z roko, da bi udaril. Magister je sumil, prestregel udarec in zadel napadalca v lice. Trenutno so se vrgli vsi drugi na samcatega.

»Kateri vrag me je nocoj vrgel v ta konbibernium,« je pomislil magister bridko na naslov krčme, kjer so svoje norčije počenjali pijanci, in čakal, da se bo branil, ko udarijo. Tedaj pa se mu je zgodilo nepričakovano.

»Svinje pijane,« je vzkliknil oni gost, ki je prej spal na klopi, in skočil bliskovito v pijance. Sunil je predse na levo in desno, pre-vrgel vse na kup in popadel nato magistra za rame, rekoč:

»Stopaj!«

Magister je slušal. Človek, ki mu je bil pri-skočil na pomoč, ga je povlekel iz krčme na cesto in v stransko ulico; zavil je z njim v neko vežo. Tam ga je pridržal in poslušal. Zunanaj na ulici so begali kolneči ljudje. Bili so oni pijanci. Ko so kletve utihle in se je javila straža na Tranči, je čudni magistrov rešitelj spregovoril in prijel magistra za roko:

»Pojdi z menoj!«

Vedel je magistra čez nekake stopnice in ga nato zopet potisnil po nekakih stopnicah navzdol. Magister je videl, da je zopet v krčmi. Tedaj se je ozrl po svojem rešitelju in ostrmel brez besede.

»Tone od Mahničev?« je vprašal rešitelj.

»Jernej Picus — Žolna?« je ugibal magister.

»Žolna in žejna,« se je nasmehnil oni. »A kaj te je neslo v pijani kontabernij?«

»Konbibernij, reci,« je menil magister; »pa saj tu sva spet v enem.«

»Ne boj se. Tu boš prenočil mirno,« je dejal Jernej. Stara znanca z Dunaja sta sedla. Magister je naročil pijače. Nato se je zahvalil sopivcu za pomoč. Prijatelja sta se nato razgovorila o vsem, kar sta doživela, odkar sta se bila ločila. Magister je vprašal, kdaj je Žolna pustil učenega Fabra, pri katerem ga je bil zamenil. Žolna je samo z roko zamahnil in menil kratko:

»Baba!«

Magister ni vedel, ali mu je bila nadležna kakor njemu samemu ali pa ga marala ni. Žolne se je vino naglo prijemalo in je pripovedoval, kod vse in kaj je bil poslej.

»Sreče nimam,« je menil končno, »zdaj grem v Italijo, v Pavijo in Bolonjo, in če bo kazalo, v Rim.«

Magister mu je povedal, da ima v Rimu ljubega sorodnika. Žolna je poslušal razmišljeno. Hotel je še vina. Magister je videl, da

je mož napol izgubljen. Bilo mu je žal. Za skrbelo ga je tudi, kako je neki z njegovo vero, in je vprašal:

»Med lutrovci si spal, ali ž njimi držiš?«

Žolna se je nasmehnil nekam zaničljivo in izvlekel drobno knjigo.

»V tega le tu verujem,« je dejal.

Magister je odprl knjigo in videl, da so Pogovori slavnega Erazma, ki jih je tudi njemu prebiral učeni Faber. Tegobno je dejal:

»Strašno ničemurnega apostola častiš! Spadel ni, pohujšal pa veliko.«

»Pohujšanje mora priti!« je navedel truden in že vinski Žolna. Nato pa je legel na klop in dejal:

»Ti pa sedi ali pa leži, jaz bom spal. Če se zjutraj pred menoj zbudiš, me ne budi.«

Že dremaje je prosil:

»Če imaš kaj novcev odveč, za eno pot mi posodi, da mi beračiti ne bo treba.«

Magister mu je z bridkostjo v srcu naštel nekaj denarja. Ni mu bilo za denar. Trpel je, ali naj mu da vse, kar ima, pa je občutil, da bi vendar storil malo dobrega. Žolna je bil sicer že z naštetim zadovoljen in se je dvignil še enkrat v klopi; hotel je še mero vina, jo spil, začel hripavo peti predse in zaspal z glavo na mizi...

Z bridkostjo v srcu se je odpravil magister ob prvi jutranji uri na pot. Verjel je, da Žolne ne bo videl nikoli več. Šel je v cerkev, bil pri maši in zapustil nato mesto prav tedaj, ko so odprli mestna vrata. Zvečer ob mraku je bil v Gornjem gradu...

* * *

Škof Tekstor se je mudil še na Kranjskem, kjer je bil započel odkrito in odločno boj proti luteranskemu meščanstvu in deželanom — plemiškim in deželskim stanovom. Bil je odločen do skrajnosti, a potr. Ko je zagledal pred seboj suhotno in od vetrov na poti ožgano, pošteno magistrovo lice, se mu je obraz vidno razjasnil. Sladko je začutil, kakor da je zavelo vanj od daleč, z daljnega Krasa, kjer je tudi njemu tekla zibel. Magister mu je izročil pisma, ki jih je nosil, in čakal. Škof ni takoj odprl pisem, dejal je le, naj magister pripoveduje. Mirno je poročal sel o Rimu, o svoji poti čez Kras, o štanjelskih dijakih, o treh žerjavih. Tedaj je škof razgrnil pismi in bral. Magister je utihnil. Škof je dejal:

»Vidim, da si zvest. S čim naj te nagradim?«

Magister je videl, da škof še vedno strmi v eno med pismi, v vikarjevo. Ni vedel, kaj naj odgovori.

»Povej, s čim!« je ponovil škof.

Tedaj se je vnelo v magistru in je dejal skromno:

»Če me vrednega spoznate, prevzvišeni! Služil bi Vam rad do smrti.«

»Ali mi ne služiš že?« je vprašal škof toplo.

»Kot duhovnik bi služil rad,« je povedal magister.

»Ali prosiš od samega sebe?« je hotel vedeti škof. Magister je povedal skromno, kako je dozorel svojemu sklepu.

»Poklekni!« je velel škof, ki je vse mirno poslušal, in se dvignil. Blagoslovil je klečočega in dejal:

»Jutri pri maši dobiš tonzuro.«

Zjutraj pri maši ob sedmih je magister postal bogoslovec in škof je molil nad njim:

»Daj, prosim Te, vsemogočni Bog, naj ta Tvoj strežnik, ki smo mu danes za božjo čast vzeli lasi z glave, ostane v Tvoji večni Ljubezni; in ohrani ga za vselej brez madeža! Po Kristusu, Gospodu našem.«

Tri tedne pozneje je prejel bogoslovec magister štiri nižje redove in se pripravljal z molitvijo in učenjem na subdijakonat. Preden je dozorel, je moral škof na Dunaj. Magister ni vedel do zadnjega, ali ga škof vzame s seboj ali pa ga bo pustil v Gornjem gradu, da mu uredi vse potrebno za šolo.

Tiste dni je dobil dvoje pisem in se ju zveselil kakor nebeških vesti. Pisala sta mu varovanec Pavel iz Rima in vikar Jože iz Štanjela. Pavel Skalič mu je voščil za god, »že zdaj,« kakor je dejal, »da bi prav gotovo še pravi čas zvedeli, kako sem v mislih pri Vas in se Vas v molitvi spominjam, in mi je hudo, zelo hudo, odkar ste šli in mi je, kakor da me je vse moje, vsa moja daljna domovina zapustila.«

»Bog, moj Bog,« je bil magister ginjen do solz, »trpi! Otrok trpi po domu! O strašna je ta žalost po domu! A Bog bodi zahvaljen, da ne trpi drugače, da trpi, kakor je prirojeno nam vsem, še najvišjim in najvrednejšim, pa četudi nosijo mitro ali celo krono v tri gube!« Vikar Jože pa je pisal po svoje, šegavo, šizroko, nabreklo učeno in domače robato, kakor mu je prišlo v glavo.

»Si vigilas, bene est, ego vigilo. Če čuješ, je prav, jaz čujem. Ne čujem sam. Trije čujemo kot doslej, gospod žerjav Matej, ki kot puščavnik moli, jaz, ki učim, in gospod žerjav Luka v Tomaju, ki krivoverce lovi in je ujel, pa mu je plen zopet odnesel pete, ali da povem po domače, kakor se je zgodilo: Jurij t. j. Judež Stradijot je pobegnul in odvel Polono. Če jo je odvel in je bo, lovače nemarne, kmalu sit, in se bo še čmernemu kamenu smilila, da je verjela temu zapeljivcu, ki ga je za dlan bledega lica in za pest črne brade, in mora imeti prav s peklenskimi svoje pogodbe podpisane, da so mu dali tako moč do

neumnih žensk pa še do naših goriških plešmenitnikov in celo gospod gospoda Hanibala, ki je deželni glavar. Pa tega ne pravi gospodu, prevzvišenemu škofu! Da ga bolelo ne bo, pa tudi zato ne, da bi potem še mene klicali za pričo. Proti postavni gosposki ne grem. Naj gredo višji od nje in je tega mnenja tudi gospod Krištof, ki že težko čaka, kdaj bo sporočil škof, naj pridejo otroci, ki so šole željni.«

Potem je izpraševal:

»Kaj pa s Teboj? Si-li prišel srečno? Ali pomniš, kako si v Štanjelu eno noč Bogu na straži stal? Ali nisi kje na poti naletel na kaj Evinega, pa si dejal, da se boš še premislil zaradi take ali take Polone, Kirke, Kalipse, Navzikaje in sploh vseh lovač? Šaj si učen! Kaj naj še vprašujem! Kaj naj Te opominjam! Svoje sem povedal že: da si Ulis in da Penelopa, ena Sveta, Katoliška, čaka na Te, da pridi in se javi: Adsum — tu sem!«

Sredi branja je pozval magistra škof k sebi. Vprašal je:

»Ali si pripravljen?«

Magistru je zadrhtelo srce od veselja in je povedal svetlo:

»Pripravljen, prevzvišeni očel!«

»V nedeljo se javi po predpisih pri slovesni maši,« je dejal škof.

»Adsum — Pripravljen sem!« je odgovoril bogoslovec.

»In kot dijakon me pospremiš na pot,« je pristavil škof.

Tako je tudi bilo. Potem pa so snegovi zalili zemljo in prešli dolgi meseci, preden so skopneli...

Na Vipavskem polju.

Joža Lovrenčič:

Gospa s sedmimi hrti.

Balada.

I.

Solnce zašlo je v beneško raván,
noči viharni umaknil se dan —
zmaji zločesti, iz morja pobegli,
črni oblaki nebo so prepregli.

V gradu goriškem ob lini sedi
s sedmimi hrti gospa Katarina in njene oči
pevca motrijo, ki s smehom je vstopil
in je obstal, kot bi v čar njen se vtópil.

»Pevce popotni, ki v pozni večer
milostno še sem odprla ti dver,
pesem zapoj mi o noči viharni,
ki me prevzela nocoj kot nikdar ni!...«

Pevce vagant lepó se poklónil je,
sedel v vznožje gospe in oslonil je
k srcu kitaro, ubral strune in pel
in je ves s pesmijo svojo živél:

»Lepe so, lepe viharne noči,
lepe so strele ognjene,
lepši pogledi so vaših oči,
najlepše na svetu žene!

Slišal o vas sem, prelepa gospa,
slišal o vaših prelepih sem hrtih,
slišal o mnogih sem upanjih strtih,
slišal in prišel od onkraj sveta!

Drzno bi bilo, če zdaj bi v nebo
hotel, nesrečnež, leteti —
drzneje upam in pojem glasno:
ljubim vas, dasi mi večno ni smeti!...«

Vstala ponosno je lepa grajska gospa
in se ledeno pevcu nasméhnila:

»Jaz ti ljubezen, pevec, bom dala!
Hrti po njem!« je ukazala.

»Trgajte ga na predrobne kosé,
da se shladi mu neumno srečé,
ki se je drznilo sanjati k meni,
najlepši na svetu ženi!«

Hrti vzrenčali so, plánili,
a so za žrtev se svojo ukanili —
zabliskalo se je in jih oslepilo
in drznega pevca — nikjer več ni bilo...

II.

„Hej, ali čuješ, lepi mladi vratar?
Odpri mi in spusti most!”

»Kaj iz gradu siliš v noč in vihar,
naše lepe gospe pevec in gost?

Prelepa je tvoja pesem bilá,
po gradu je vsem se razlegala.

Ni take slišalo še uhó —
kaj si v plačilo dobil za njo?»

„Name so hrti planili,
a v blisku za žrtev se ukánili!...”

»Haha, naša lepa grajska gospa
ne boji se ne vruga živéga!

Drugačne gospode na oni svet
poslala je že ljubezen pet!

Vesel bodi, pevec, da si ji ušel —
a čuj, kaj meni za trud boš štel?»

„Odpri mi, vratar, in spusti most,
bogato ti plača pevec gost!”

»Nič več in nič manj ko zlat kovan,
ali nocoj še boš, pevec, razklan!

Hrti zdaj zdaj iz gradu pridrevé
in z njimi gospa in po tebi je!...”

„Odpri mi, vratar, in spusti most,
plačam ti zlat kovan — za bridkost!

Raste naj ti in na srcu gori,
da me boš pomnil do konca dni!...”

Vzel zlat je vratar, odprl, spustil most,
zabliskalo se je in izginil je pevec gost...

III.

V noč viharno konji rezgetajo,
v klanec na Gorico peketajo —
Bertrand patriarh bi v uri pozni
v grad rad umaknil se nevihti grozni.

„He, gospoda, vas nevihta je zatela?
To vas grajska bo gospa vesela!
Sama v gradu se sprehaja,
sedem hrtov ob njej laja...

Dolgčas ji močno je po gospodi!
Kar ji grof s cesarjem hodi
in po Dunaju piruje,
redko vidi družbe tuje! —

Mene pevca je lepó nagnala,
ne godi ji moje vrste šala —
vas, gospoda, stregla bo in vas pojila,
da se miza bo šibíla!

Kar naprej, naprej, visoki gosti,
čudili se boste nje kreposti,
čudili se in o njej sanjáli,
ko vam, da nikdar tako, bodo postlali!...”

Zabliskalo se je, votlo zagrmelo,
kot bi krohotalo se peklensko žrelo,
in kot v temi govoril je,
v temo pevec se vagant gubil je...

V noč viharno konji rezgetajo,
pred obzidjem na Gorici peketajo —
Bertrand patriarh bi v uri pozni
v grad rad umaknil se nevihti grozni.

IV.

Poklonil vratar se je pred gospo,
poklonil se je, spregovoril tako:
„Vaša milost nove goste dobó —
Oglejski, dvanajst jih je, so me klicali,
sam patriarh na konju sedi!”

„Ha, Bertrand, Njegova visoka Svetost,
kaka milost, hoče biti moj gost?
Vratar moj zvesti, le spusti most!
Dobrodošel mi bo nocoj to noč,
ko me prevzela je čudna moč!...”

Odšel je vratar, za njim s hrti gospa
ko sama viharna nevihta je šla:
„Lepó te, Svetost, bom vzprejemala!
O, vse, kar je hotel z vojskó gospod moj,
grof Henrik, jaz zvršim nocoj!

Si hotel nam vzeti goriško zemljó?
Jaz, Katarina, zagrebem te v njo!
In kar s seboj, Bertrand, imaš zlata,
v zakladnici naši naj se lesketa,
dovolj si jo praznil — deset let tegá!...”

Vratar jo je slišal, se zvito smehljal,
podvizal pred njo je in zase golčal:
„Da zlat moj bo rastel, je oni dejal?
Poskusimo, saj sem hlapec zvest!...
Kdo rad ne živel bi na svojo pest?

To noč nocoj tudi jaz, haha,
ne bom trepetal pred vami, gospa,
ko sreča se mi od blizu smehlja!
Če vam bi godilo tuje zlato,
v kvar, menim, tudi meni ne bo!...”

Gospa za njim: „Čuj, spremstva deset
prijazno odvedi v podzemno klet
in jih napoji, napoji za oni svet,
a onega, ki je denarničar,
dokler ne pridem, zabavaj, zvesti vratar!”

Lepo vratar je zvesti spustil most
in v grad je prijezdil Njegova Svetost
oglejski patriarh, visoki gost.
V klet k sodom hlapce je vratar odvel,
a Bertrand grajski je gospe nasproti šel:

Mir hiši tej in mir vam, milostna gospa,
žal, motim vas sredi počitka nočnega
in prosim vas sprejema gostoljubnega!
Obiskovat grem v Stično samostan,
besede in pomoči je očetovske željám.

Sklenili v nočnem hladu smo potóvati,
nevihta nas pred Gorico vhití,
ne pomnimo take svoje žive dni.
Tako je, ko da bi vsa srenja peklá
nam našo pot ovirala! ..."

„Presrečna sem in na uslugo vam,
Svetost, odprt je dvor, odprt je hram,
izvólite, kar morem, vse vam dam! ...“
In šla sta, a minila ura ni,
besnó so hrti v gradu lajali ...

K vratarju ko nevihta temna je prišla
in govorila grajska je gospa:
„Svetost lepo sem k miru spravila,
zdaj vidva, prosim, pojdita z menoj
pustó preveč mi sami je nocoj! ...“

Smejé se vstal je brž zvesti vratar,
smejé se vstal za njim denarničar,
jih v grad so spremljali blisk, grom, vihar ...
V zakladnico gospa ju pripeljala je,
pogledala po njej, trdó dejala je:

„V zakladnici le-tej najraje se mudim
in tu po svoje te, Oglejčan, pogostim —
poslušne hrte nate napodim,
da pojdeš tja, kamor odšel je gospodar,
a jaz bom štela tvoj denar! ...“

Planíli besno beli hrti so nakrat
Oglejčanu prepadlemu za beli vrat
in že gospa je segla po njegov zaklad —
a ni se ga še dotaknila prav,
vratar ji je — nezvest postal.

Odrobil z mečem je gospe glavó,
da sam pobral rumeno bi zlato —
pa se zabliskalo je pregroznó
in v blisku pevec gost je govoril:
„Kar čakal sem in iskal, sem dobil! ...“

Ugasnil blisk je, izzvenel zlogolki glas,
vratar v polnočne ure tajinstveni čas
obupano je zahropel: „Nesrečnež jaz! ...“
Nikjer nikoder ne gospe ne hrtov ne zlata
ni več biló, ko da se vse pogreznilo je v tla ...

Tako iz ANNO DOMINI MCCCL historija.

V.

„Bog ti daj meni svojo pomoč!
Na gradu v Gorici sem stražil nekoč.
Od Jezuitov je bilo uro duhov,
iz gradu pa odmevalo hov, hov, hov ...

In še trenutek — s puško v rokáh,
odkrito povem, biló me je strah!

Visoka gospa in sedem psov z njo,
visokih in slokih, in lajali so groznó ...

In sem in tja in sem in tja
brez miru je s psi begala gospa.

„Trpi! ...“ sem jaz mislil. Tovariš moj
pa ji zaklical je: „Stoj!“

Ni se ustavila s hrti gospa,
še in še je sem in tja begala.

Tovariš pomeril je in ustrelil,
odbila od nje se je krogla in — mrtev je bil! ...

Potem sem čul: „To ti bodi v spomin,
vratarja mojega pravnuka vnukov sin!

Mar vprašal bi me, kje moj je zaklad,
in rešena bila bi, ti pa bogát!

Minilo je že petkrat sto let,
kar se grofica goriška spovračam na svet.

Prehudi grehi prehudo me težé,
mi mirno spati ne pusté...

Prej spala ne bom, prej se ne umirím,
da okrvavljenega se zlata iznebim!..."

To čul sem in gospa in sedem hrtov z njo
izginilo je, sam ne vem, kako!...

Bog ti daj meni svojo pomoč,
kaj takega še ne kot ono noč!"

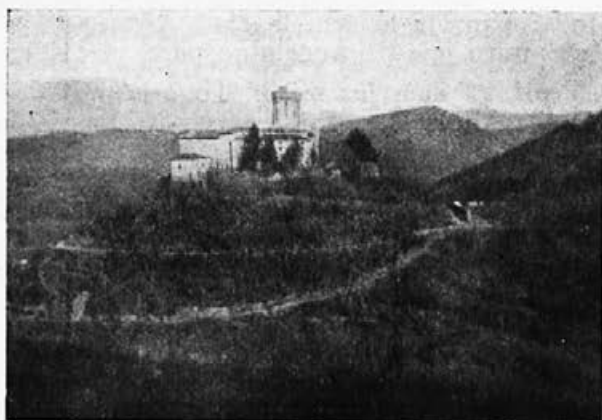
Opombe.

Iz časov goriških grofov je ostala pripovedka, ki govori o grozoviti grofici Katarini, ki je imela sedem močnih hrtov. Neke viharne noči se je zatekel v grad visok in bogat gospod iz Ogleja. Grofica je nagnala nanj svoje pse in mu hotela vzeti zlato, a njen zaupni hlapec jo je ubil. Zaklad je isti trenutek izginil. Od tedaj se bajé grofica spovrača vsakih sedem let in so jo vojaki, ki so stražili, pré že videli in streljali nanjo...

Zgodovinsko ozadje: Katarina je bila tretja žena Henrika IV., ki se je mnogo mudil na Dunaju, kjer je prav pustolovsko in razuzdano živel, kakor poroča njegov sodobnik Enej Silvij — poznejši tržaški škof in potem papež, ki je bil takrat tajnik cesarja Friderika III. Katarina, zelo odločna žena, je dala končno zapreti svojega soproga v grad Bruck pri Liencu. (Gl. Gruden, Zg. slov. nar. II, 232.)

Patriarh Bertrand je l. 1340. pridrl s svojo vojsko v Gorico, hoteč zopet pridobiti izgubljena posestva od goriških grofov. Na sv. rojstvo je bral v svojem taboru mašo popolnoma oborožen, ker se je bal napada. Spomin na ta dogodek je ohranjen pri polnočnici v goriški stolnici, ko stopi diakon pred ljudstvo in naredi z mečem križ po zraku. — Patriarha Bertranda so potem l. 1350. umorili plemiči, kateri so stali na strani goriških grofov. (G. Rutar. Pokn. grof. Gor. in Grad. 46.)

Na to snov sem oslonil svojo balado, v kateri je popotni pevec (vagant) — poosebljen zli duh, ki povzroča vse hudo.

(Rihemberški grad. (Foto Ivo.)

Prof. Rado Bednarik:

Iz stare Gorice.

(16. stoletje.)

NAVADNO so se stari zgodovinarji malo menili za opisavanje kulture v preteklih časih. Dočim je politična zgodovina še dosti dobro opisana, je v kulturni zgodovini vrzel, ki jo je treba izpolnjevati iz zapiskov in starih papirjev, ki so se prejšnjim opisovalcem često zdeli malo važni.

Tako so tudi sicer vestni zapisovalci starih zgodb iz naše domačije pozabili na marsikatero drobtino, ki bi pokazala, kako se je razvijalo življenje in delo naših prednikov. Simon Rutar¹ je marsikaj zbral, a še on je za kulturno zgodovino najbolj zanimive drobce uvrstil v »Dodatke«.

Zato bodo nemara braveci radi prebrali, če malo popišemo, kako je bilo v Gorici tam v srednjem veku. Priložnost za opis srednjeveške Gorice, čeprav ne izčrpen, ker je prostor pretesen, nam dajo zapiski² papeških poverjenikov, ki so orisali položaj goriškega mesta, ko je šlo za ustanovitev goriške škofije.

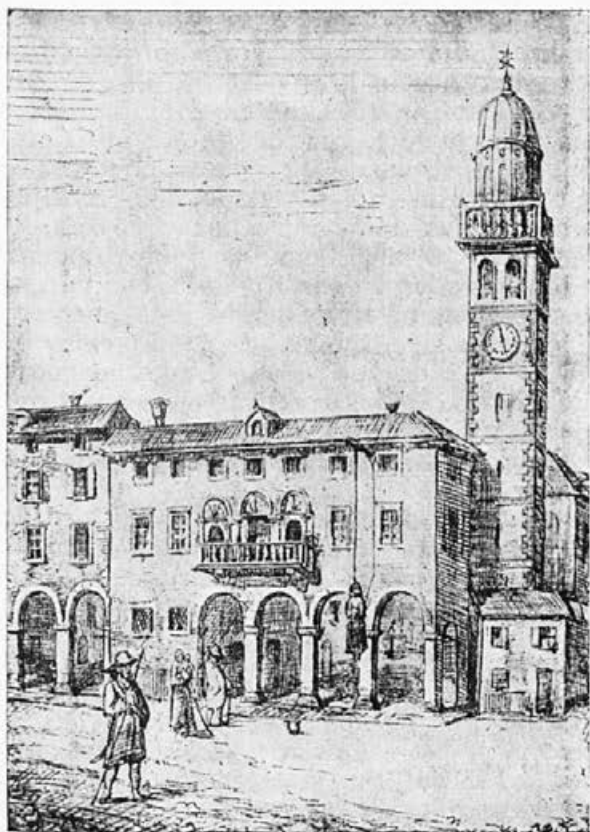
Tedaj je prišel Oglej pod vladavo avstrijskega cesarja Maksimilijana I. Patriarh Dominik Grimano je že l. 1509. proti temu ugovarjal, češ da je on tudi posvetni vladar nad pokrajinami oglejskega patriarhata. Njegov naslednik Marino Grimano je iskal pomoči pri Benečanih. Tako so se vneli dolgotrajni spori za oglejski patriarhat, ki so cerkveno in nravno življenje ljudstva pa tudi duhovnikov precej omajali. Zato je papež Pij V. poslal apostolskega vizitatorja kneza Porcijo, opata v Moznici, v Gorico, da preišče razmere. Odposlanec je ugotovil, da se duhovščina ne drži svojih poslov in da tudi živi sila pohujšljivo. Župniki so lagodno živeli po mestih, na fare so pa pošiljali slabo plačane opravnike in zgodnjike (primissarii, ki so opravljali samo zgodnjo mašo) ki so bili bolj v spodtiko nego v spodbudo.

Komenski župnik Pavel Juriknešič piše l. 1555. v svojih spominih, da pred njim že 70 let dušni pastir ni bival v fari. Še hujše reči je zapisal prvaški župnik Matija Noctua.

¹) V knjigi Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska, Ljubljana 1893. To je prvi in zadnji strnjeni opis naših krajev. Upamo, da bo naša Goriška Mohorjeva družba kmalu izdala zgodovino naših krajev, zlasti še, ker Rutarjeve ni več dobiti.

²) Zapiski so deloma zbrani v »Documenta historiam Archidioeceseos Goritiensis illustrantia.« Gorica 1907.

Dvorce deželnih stanov v Gorici.

Ljudstvo se je tudi vrglo po razmerah. Naravno: višja cerkvena gosposka iz Ogleja ni mogla na avstrijska tla, ker so se vladarji upirali, ko so patriarhi metali svetno in cerkveno oblast v en koš, hoteli so namreč celo v posvetnih rečeh izvajati sodstvo; v Gorici pa škofije ni bilo. Zato je možniški opat predlagal, naj se v Gorici ustanovi škofija. Res so l. 1574. povzdignili faro pri sedanji stolni cerkvi v naddiakonat, ki je imel nekaj oblasti nad župniki, razen na Tolminskem, ki je stalo pod tolminskim nadžupnikom.

Vendar z nadžupnijo še ni bilo opravljen, ker so patriarhi še vedno silili duhovščino, da mora le nje slušati. Nравstveno življenje je čedalje bolj pešalo. Sedaj sta se papež Sikst V. in nadvojvoda Karel, ki je upravljal notranjeavstrijske dežele, odločila za komisijo, ki naj preišče, če so podani pogoji za ustanovitev škofije v Gorici.

Kardinal Ludovik Madrucius je po papeževem naročilu 9. aprila 1588. povelil preiskavo tržaškemu škofu Nikolaju. Priče je izpraševal tržaški kanonik Janez Marija Spata, po nje je pa letal Anton Barbarič, cerkovnik goriške župne cerkve. Seznam vseh vprašanj je komisija prejela že iz Rima od kardinala Madrucia.

Tu je rečeno, da je treba priče najprej zapriseči, potem jih vprašati, koliko so stari in pod katero škofijo spadajo, kako so bogati in ali so bili letos že pri spovedi in obhajilu. Nato sledi 18 vprašanj o goriški deželi: 1. v kateri pokrajini in pod čigavo oblastjo je goriška dežela, v hribih ali v dolini, so reke ali gorovja in ali je obsežna? 2. ali so tam palače, vrata, ceste? 3. živijo li tam učenjci in slavni možje, koliko premorejo, živijo od dohodkov? 4. je v tisti deželi kaj dosti žita, vina, olja in drugih živil? 5. so tam trgovci? 6. so tam zdravniki in dišavarji (drogisti)? 7. je li tista dežela že okužena s krivimi verami; kakšnega jezika ali narečja se poslužujejo prebivalci? 8. so li tam trdnjave, mesta, vasi; kam meji tista dežela. Druga polovica vprašanj se nanaša na cerkvene razmere, ali so ondi cerkve, samostani, fare, kakšne dohodke imajo in podobno.

Bravec si že iz vprašanj samih ustvari približno sliko o tedanjih kulturnih razmerah. Mi pa bomo odgovore prič izpopolnili in si skušali bolj točno predstaviti staro Gorico.

Komisija je izprašala 8 prič.³⁾ Nekatere so pa zelo malo vedele. Frančiškanski gvardijan v Gorici n. pr. je odgovoril, da komaj ve, kje se Gorica nahaja, ali v Furlaniji ali v Istri ali na Kranjskem. Ve le, da se splošno rabi italijanski in slovenski jezik (»communia esse idiomata Italicum, et slavonicum...«), da je pod nadvojvodo Karlom in da je zemlja podobna raju. Najbolj točne podatke je izpovedal naddijakon Nepokoj.

Zdaj pa stopimo na kratek sprehod, da vidimo, kakšno lice in življenje je kazala Gorica v dobi od l. 1500. do 1600.

Naselbina na gorici okoli gradu je že leta 1307. dobila mestne pravice. Dolenji del — zid je tekel od Raštelskih vrat (glej sliko), ob Travniku (trg je bil zunaj obzidja), okoli uršulinskega vrta (zdaj via Monache), preko via Mazzini (nekdaj via Municipio), na via Rabatta, (Kraška ulica)⁴⁾ odtod zadaj za Lanthierijevo in Strassoldovo palačo na bivšem Starem trgu na Grad — se je pridružil gorenjemu l. 1455. Gorica je bila tedaj petkrat manjša po obsegu nego je danes. Mestnih vrat je bilo pet, trgi so bili trije. Zelo

³⁾ Andreja Nepokoj, goriškega naddijakona; barona Franca Dornberga; župnika iz Šempetra Hieronima Catto; gvardijana frančiškanskega samostana očeta Marcijala de Valentis; Gašparja Belina; plemenitaša Jakoba Neuhauserja; mestnega sodnika Ciprijana Coroninija in vojaškega poveljnika Petra Strassolda.

⁴⁾ Še danes se vidi pod ometom na prvi hiši v začetku via Rabatta napis v nemščini Karstnergasse — Kraška ulica.

dolga in lepa ulica se je vsem zdela Raštel (rastello = grablje, ker je bilo pri vratih na Travniku omrežje v obliki grabelj.) Že proti koncu stoletja so začeli graditi hiše tudi na Travniku; saj že omenjeni gvardijan izpoveduje,⁵⁾ da so v tem času zgradili na Travniku več kot 100 novih hiš (»... in loco ubi dicitur Traunich...«) kar je pa najbrže nekoliko pretirano. Hišnih številka je bilo tedaj v Gorici okoli 1500; nekatere priče trdijo, da celo 2000. Gosposkih dvorov je bilo kakih 30. Ker se je mesto razširilo, so proti koncu 16. stoletja izkopal mestni jarek, ki je tekel od Kornja do konca Gosposke ulice (Via Carducci), potem za Gradom mimo sv. Roka proti stari pošti (stala je tam, kjer je danes zravnan prostor na levo pred mestno hišo), do konca via Alvarez (Študenc) in nato zopet v Korenj.

Prebivalcev je štela Gorica okoli l. 1588., ko se je zgoraj omenjeno vpraševanje vršilo, približno 7000. Zgodovinar Morelli meni, da je bilo v začetku opisovanega stoletja v Gorici le 4000 duš. To se še nekam ujema z izpovedbami naših prič, ki pravijo, da je prebivalstvo v zadnjih letih silno narastlo.

Goričani so tedaj govorili italijansko, slovensko in nemško. Vseh osem prič poudarja, da sta zlasti prva dva jezika predvsem v rabi. Morelli pravi, da je bilo v začetku 16. st. v Gorici »največ nemških priimkov, vendar se pa najdejo tudi italijanska in slovenska imena.« Pisatelj pa najbrže pretira, kar se nemštva tiče. Saj piše l. 1567. papežev poslanik v Gradu Girolamo Porzia o prebivalcih takole: »V jedi, pijači in obleki so Nemci; v rabi so pa italijanščina, slovenščina in nemščina.« Nemščina je torej bila kot občevalni jezik zadnja. Po goriških ulicah se je čula tudi furlanščina. V javnih zapiskih sta bile spočetka v rabi latinščina in nemščina, proti koncu stoletja pa že dosti italijanščine, ker so izšolani pravniki prihajali iz padovanskega vseučilišča.

Prebivalci so se delili v tri stanove: v duhovščino, v plemstvo in v neplemenitnike (meščane in kmete). Plemstvo je imelo v rokah tudi uradniške službe. Bilo je tudi precej bogato; nekateri so imeli celo do 15.000 goldinarjev letnih dohodkov. Meščani so bili trgovci, pa tudi doktorji prava, ki jih je bilo tedaj v mestu deset; mestni fizik, dva lekar narja in štirje ranocelniki so bili po navadi meščanski sinovi. S trgovino se plemiči niso smeli baviti, češ, da je to manj vreden posel. Denarnih poslov se pa niti meščani niso loževali. To je bilo prepuščeno židom. V zapiskih se bere, da so 11. marca l. 1548. obljubili

bili stanovi židu Joelu in njegovim naslednikom meščanske pravice, če odpre v mestu banko. Judje so to pravico izkoristili in zahtevali po 20 celo do 50 odstotne obresti. Zato so Goričani že 1564. hoteli Jude izgnati. V tem stoletju se je začelo v mestu naseljevati tudi več obrtnikov. Odkar so začeli gojiti več lanu, je prišlo tudi par tkalcev iz Karnije v mesto. O kaki industriji pa še ni govora.

Gorica je imela samo eno faro, in sicer je bil nje sedež v današnji stolni cerkvi, ki je bila zgrajena na istem mestu kot danes že v 14. stoletju. Prvi zgodovinar naših krajev oče Bavčer trdi, da že l. 1365. Tedaj je gotovo imela le eno ladjo, devet oltarjev in pet zvonov. Župniki⁶⁾ pri sv. Hilariju in Tacijanu so, kot smo omenili zgoraj, postali kasneje arhidijakoni, ki so izvrševali neko oblast nad mestno in tudi podeželsko duhovščino. Razen župne cerkve so bile v Gorici še grajska kapela sv. Martina, stara cerkvice sv. Duha pod sedanjim grajskim obzidjem, sv. Ahacija na pokopališču na Starem trgu, blažene Device v bolnišnici, sv. Roka in sv. Ivana. Dušne pastirje je nastavljal deželni knez na prošnjo faranov, ki so smeli osebo izbirati. Do 16. stoletja je bil v Gorici le frančiškanski samostan, ki ga je baje ustanovil l. 1225. sam sv. Anton na današnjem trgu sv. Antona. Prostora je bilo v njem za 10 redovnih oseb; navadno so pa bivali v njem le po trije frančiškani. Ko so deželni stanovi hoteli imeti pridigarje za postni čas, so poklicali še kapucine, ki so si l. 1596. zgradili cerkev in samostan. Ljudstvo je bilo vneto za cerkev, a le bolj po zunanje. Krive so pač bile razrvane cerkvene razmere, ki so trajale do ustanovitve goriške škofije (6. julija 1751.).

Poglavar cele dežele je bil tedaj kapitan (nekak prefekt). Nove kapitane so umeščali na Gradu pred cerkvico sv. Duha. Za upravne zadeve so stanovi postavili kapitanu ob strani poleg namestnika še 4 odposlance in 4 prisednike za sodne posle. V začetku 16. stoletja pa se je mestna uprava ločila od deželne. Mesto je upravljal gastaldo z 12 svetovalci. Stanovi so tudi ločeni od meščanstva zborovali v lastni hiši (poleg stolnice, kjer je

⁵⁾ V 16. stoletju najdemo med goriškimi župniki sledeča imena:

Andrej Poših (1488 — X).

Lenart Graben (1527 — X).

Luka Piter (X — 1549).

Hieronim Catta (1549 — 1562).

Matija Mrcina (1562 — 1575).

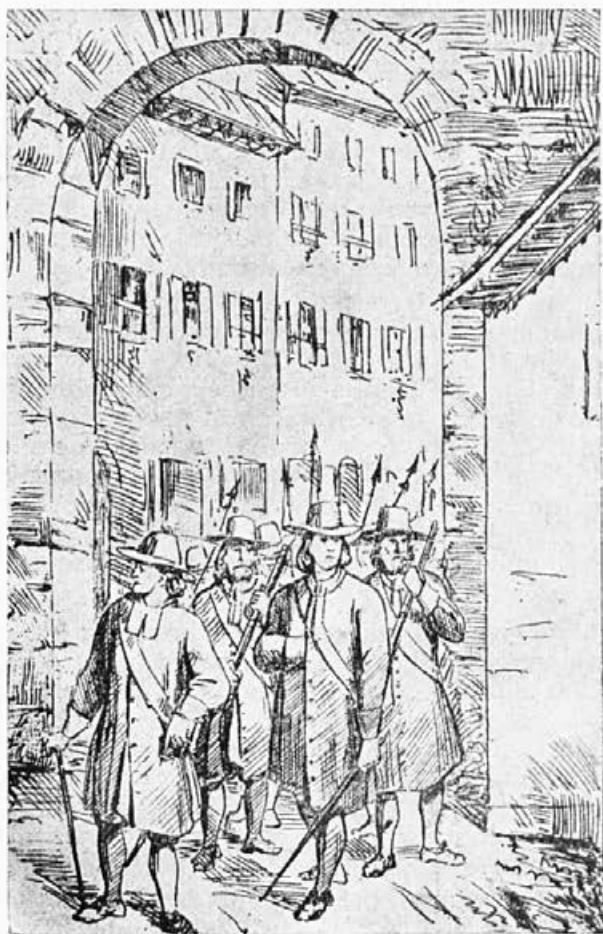
Luka Tavčar (1574 — 1575).

Janez Tavčar (poznejši ljubljanski škof, 1575 — 1576).

Andrej Nepokoj (1576 — 1577).

⁶⁾ Str. 283. omenjene zbirke listin.

Goriški gastaldo z občinskimi prisledniki.

bil nekdanj deželni zbor in so danes policijski uradi), ki so jo zgradili 1562. Tam je bila tudi višja sodnja, »krvava rihta«. Goriški mestni sodnik ali župan (gastaldo) je imel sodne pravice tudi po deželi, a ugled gastaldov in kapitanov, ki so gastalde potrjevali, je v tem stoletju zelo padel, ker so se za sodne posle malo brigali. Kapitan Stubenberg je baje predal sodnijo kar svojemu slugi.

Mestni svetovalci so imeli dosti skrbi. Paziti so morali na red in na trgovino. Mesarji niso smeli prej vola ubiti, dokler ga niso pregledali občinski možje. Na mero in vago je bilo treba zelo paziti. Žita je v mestu čisto primanjkovalo. L. 1591. je bila v mestu taka draginja, da so kapucini hodili od hiše do hiše prosit za lačne meščane. K sreči je tedaj imela dežela izvrstnega kapitana Franca Turna (1542.—1569.), ki je za mesto marsikaj storil. Poklical je najprej (l. 1542.) zdravnika Petra Mattioliya, ki je uredil zdravstveno službo, uredil kanalizacijo, prenovil red v bolnišnici sv. Marije na sedanjem Stolnem trgu in mislil že tedaj napeljati vodovod iz

Kronberga. Grof Turn je po mestu strogo prepovedal beračenje in postavil posebnega stražnika za lov na berače. Zaukazal je vsak mesec strogo preiskati lekarne, kjer si dobil za drag denar poleg posušenih krastač in kačjih jajc še marsikaj podobnih lekov. Strogo je tudi bilo prepovedano metati smeti na cesto, a vendar se je pripetilo, da je kak mestni oče ravno pri nadziranju te odredbe prejel ne preveč dišeč blagoslov od zgoraj.

Srednjeveška mesta so bila stisnjena in mnoge hiše so bile lesene; zato je bila nevarnost za ogenj velika. Že l. 1548. so zatorej mestni očetje odredili, naj se na šestih krajih v spodnjem in na treh v zgornjem mestu spravljajo lestve in mehovi za vodo. Ko bo stražnik v stolpu dal znamenje, da gori, morajo teči na pomoč vsi zidarji, kovači in sluge plemenitih družin. Tudi vsak hišni posestnik je moral imeti v hiši veliko posodo z vodo. Vse mesto pa je bilo razdeljeno v »požarne oddelke« z lastnimi načelniki, ki so vodili gasilna dela. Prav tako v povojih kot do tu opisane mestne razmere je bila tudi javna varnost. Mesto je imelo namreč le 2 mestna stražnika. Ta dva kajpada nista mogla biti kos številnim pretepom in pobojem. Saj je vse nosilo orožje, da je morala l. 1533. gosposka prepovedati nošnjo orožja. Pa tudi to ni nič pomagalo, ker je vsak gosposki človek plačeval svoje »brave«, nekako telesno stražo, ki je bila ob vsaki priliki pripravljena na poboj.

Splošna izobrazba je bila tedaj zelo nizka, ker nižjih šol sploh ni bilo. Nadvojvoda Karol je pisal deželnim stanovom: »Prišlo Nam je sporočilo o slabi vzgoji, ki je pri vas zlasti plemiška mladina deležna; ni poučena v glavnih resnicah krščanskega nauka, ni vajena nobenega dela ter je prepuščena ošabnosti in slabim navadam; ... zato nastajajo prepiri in pohujšanja, ki cele družine uničujejo ...« V višjih pa tudi v nižjih krogih je bilo popivanje in igranje zelo v navadi. Zapravljanje in potratnost so pa skušali kar posebni ukazi zavreti. L. 1594. je namreč izšla deželna postava, ki prepoveduje ženskam nositi z zlatom in srebrom pretkana oblačila; pri pojedinah se ne sme skuhati več kot 12 vrst jedil. Goričani so bili tudi radi veseli; če se je kdo oženil, so kar z grajskega obzidja pokali mortaleti (topiči) in to tako pogosto, da so morali iz Gradca ukazati, naj bolj varčujejo s smodnikom. — O vsem tem in še o marsičem, kar kaže, kako se vse spreminja, nam pričajo vesele in žalostne zgodbe iz starih dni.

Denarja ko listja.

Vesela povest iz ameriškega življenja.

Spisal Peter B. Kyne. — Prevedel France Magajna.

IV.

KO se je Elmer naslednji dan izprehajal po mestu, je obiskal tudi Sama Haskinsa, ki se je ves čemer in žalosten trudil v svoji tobakarni. Nočni počitek in pa zavest, da je sedaj od Haskinsa neodvisen, sta iz njegovega srca pregnala vso nevoljo, ki jo je bil prejšnji dan občutil in pokazal.

Elmer je sovražil vsako krivico in kadar ga je kdo izzval, se je razljutil, da bi se postavil po robu celo divji medvedki in jo ogrizel. Ljubil je osebno svobodo in neodvisnost in posedoval dokaj moškega poguma. Za dolgotrajno jezo pa ni bilo mesta v njegovem srcu. Ko je opazil sedaj Samovo žalost, ga je mahoma obšlo sočutje.

»Dobro jutro, Sam!« je zaklical radostno in zavil na svoje nekdanje mesto za prodajalno mizo. »Premišljeval sem o najinem večrajšnjem sporu in sem prišel do zaključka, da ne gre, da bi te kar tako pustil na cedilu. Premalo časa sem še milijonar, da bi mogel biti brezbrizen napram drugim. Umakni se mi torej s pota, da prevzamem svoje stare dolžnosti, ti pa pojdi kam pogledat za primernega človeka, da prevzame moje mesto.«

Mrko Samovo obličje se je razjasnilo, kakor da bi ga obsijalo solnce. Ves v zadregi je pomolil mladeniču roko. »Zdi se mi, da sem se včeraj prenaglil, Elmer,« je dejal skesano.

»Zdaj se oba počutiva bolje,« je rekel Elmer in odstranil tablico pri vžigalu, ki je razžalila starega Anzela Modija. »Doslej sem jo pustil viseti, veš, Samuel, ker sem želel, da se ljudem zameriš. Zdaj pa, ko ne nameram siliti v tvoj poklic, mora izginiti s tega mesta. Kadar se po obedu prikaže stari Modij, mu brezplačno porini smotko čez mizo.«

To jutro je bila kupčija kaj živahna. Po mestu se je namreč razširila vest, da je novi milijonar še vedno v dosedanji službi in da je še vedno tak kot je bil. Radovedni meščanje so se zbirali v tobakarni in opazovali Elmerja, kakor da je deveto čudo sveta. Med njimi je Elmer opazil tudi Karla Terrilla, poročevalca iz uredništva Klarineta. Le-ta je v Elmerjevem početju videl višek demokratičnega čuvstvanja in je o tem skoval zanimivo povest, da jo brzojavno odpošlje v glavni urad Zedinjene tiskarske zveze.

Vestnik v Los Angelosu jo je naslednji dan prinesel v mastnem tisku na prvi strani, kjer so jo videli in prečitali lahko vsi sleparji, kvartopirci in drugi poklicni človeški zajez

davci, ki so bili prvo poročilo o novem milijonarju morda prezrli. Med temi, ki so novo zgodbo čitali s pristnim zanimanjem, je bil tudi odličen gospod, stanujoč v hotelu Novi Biltmore. V hotelskem imeniku za tujce je bil vpisan kot gospod James P. Hutton, prezmogovniški velikaš iz Pennsylvanije, v političjskih seznamih je bil pa boljše poznan pod imenom »Karelček iz Kolorada«.

V tistem trenutku, ko je Karelček iz Kolorada prečital zgodbo o najnovejšem milijonarju, so se mu obrvi pomaknile za centimeter višje. To je bilo prepričevalno znamenje, da je zadel na sled, katere ne sme več izgubiti, kajti lahko ga dovede do zakladov, ki jih noben pameten človek ne more podcenjevati. Naloga ne bo težka, saj bo imel opravka s prodajavcem smotk in upraviteljem kegljišča, ki je navzlic svojemu milijonu prav gotovo še mlečen po bradi.

V odgovor na telefonski poziv se je v njegovem razkošnem stanovanju čez uro prikazala prelestna črnolaska, ki je doživela kakih pet in dvajset poletij. Bila je to njegova zvesta pomočnica in tovarišica v težkih urah. Vstopila je brez trkanja, sedla v naslonjač, si prižgala z zlatom obrobljeno svalčico in puhnila oblaček dima proti Karelčku iz Kolorada.

»No, stara kost, kaj mi poveš novega?« je vprašala.

Njen glas je bil mehek, mil in je polnil sobo kakor sozvok z violinčele.

»Divjačino sem zavohal, Mima,« je brez ovinkov rekel mož in ji izročil Vestnik.

Ženska ga je prečitala in se leno nasmehnila. »Saj nima še milijona, Karlo moj dragi,« ga je opomnila. »Čemu bi dišave svoje ljubke deklice razsipal po puščavi?«

»Po tej časnikarski povesti bo milijon kmalu v njegovih rokah, draga moja, in kadar bo, mu ga bova midva lepo odvzela. Ni je stvari, ki bi bila lažja od tega. Nekaj zgodnjega truda bo seveda treba tudi od najine strani. Po mojem načrtu boš jutri odpotovala v Pilarcitos. Elmerja Svitale posetiš na njegovem domu in se mu predstaviš kot pisateljica člankov za nedeljsko številko. Želiš napisati zanimivo povestico, v kateri bo on nastopal kot glavni junak in ki se bo glasila »Iz bede v bogastvo« ali kaj sličnega, priobčil pa jo bo — recimo — Njujorški Amerikanec. Njega bo to zelo pobožalo. Seveda ne smeš končati s kratkim razgovorom; naj se zgodi vse tako, kakor da si pri njem na kratkem obisku. Saj si spretna v spletkah. Če se tebi ne bo posrečilo, da potegneš to zlato ribico iz vode na travo, se nobeni drugi ženski na svetu ne bo.«

»Kaj pa, če je že oženjen?«

Karelčkovi beli in lepi zobje so se zalesketali v razposajenem smehu. »Tem bolje bo za naju dva. Nobena stvar na svetu ni vredna večjega usmiljenja kot oženjen mož z dežele, ki se da ujeti spretni ženski na trnek, zlasti če ga le-ta še sili, da se loči od svoje žene in odide z njo. V takih stiskah je denarno poravnava kaj lahko doseči in je navadno zelo visoka. Navadno začne mož sam ponujati denar.«

»Morda je pa zaročen.«

»Ako je zaročen, je njegova izvoljenka kaka vaška kraljica, ki jo boš z lahkoto pahnila s prestola.« Krepostna človeka sta se za minuto molče gledala. »Zapeljiva vaba moraš biti, draga moja Mima, mila, plašna in boječa mala stvarca, ki še ne pozna grdobij tega sveta. Namigniti moraš, da si šele začetnica na časnikarskem polju in da je velikega, velikega pomena zate, če se ti povest posreči. Ako te odvede na kosilo, se opojnih pijač ne smeš dotakniti; če ti ponudi svalčico, se zgrozi. Ako te povabi na zabavno vožnjo v svoj novi avtomobil, se obotavlja in prosi sramežljivo za navzočnost kake tretje osebe. Zlasti pazi, da si oblečena tako, kakor zahteva vloga. Saj nisi novinka v tem poslu, boš že vedela, kaj je treba. Ko opaziš, da si ga premagala, ga izvabi, da ti začne pošiljati pisma, v ostalem se pa brani njegove gorečnosti, kajti strašno bi te bolelo srce, če bi kdo sumil, da ti je mari samo njegovo bogastvo. Naj se mu zdi, da baš njegovo bogastvo ovira vajino srečo.«

»Toda, Karlo moj, toliko časa vendar ne morem ostati v Pilarcitosu, da vse to odigram. Po prvem razgovoru se moram pač posloviti in se vrniti semkaj.«

»Naravno. Jaz bom medtem najel kje tu skromno hišico in bom tvoj brat. Oba sva siroti, ki živita s pomočjo majhnih dohodkov. Izvabi ga sem, povabi ga v hišo na obed in vse drugo bo taka igrača kot zadeti slona s prgiščem šiber.«

»Da bi le ne bil stiskač.«

»Tega se ne boj. Taki cepci, ki skrbno božajo dolarski bankovec, preden ga potrošijo, se premenijo navadno v največje razsipneže, kadar dobijo prvi milijon. Samo tisti denar ima pravo vrednost, ki si ga človek s trudom in znojem prisluži. Radi tega je tudi v najnem življenju denar brez prave vrednosti.«

»Včasih mislim, da se dovolj trudiva za tisto, kar dobiva,« je vzdihnilo dekle.

»Da, a nama ne prihaja v roke vinar za vinarjem!« jo je opomnil. »K nama pride v kupih — kadar pride.«

»In tako prihajajo k nama tudi neprilike, Karlo... Dobro; naloga se mi zdi lahka. Poskusiva jo rešiti.«

Karelček iz Kolorada jo je zato nagradil s hvaležnim smehljajem. Za potne stroške ji je pa stisnil v roko sto dolarjev.

* * *

Opoldne se je Elmer oglasil v uradu Anzela Modija. Ko ga je bankir ugledal, je pobral na mizi brzojavko in mahal z njo po zraku.

»Banka v Muscatinu mi sporoča, da je oporoka vašega strica brez pogrška,« je dejal veselo. »Vrednost dediščine bo pa skoro dvakrat večja, nego jo je cenil odvetnik. Bliizu dva milijona boste podedovali! Banke razumejo svoj posel, kaj? Kaj rečete na to, Elmer?« Stari bankir se je režal, kakor da je vse samo njegova zasluga.

Elmer se je nasmehnil.

»Videti je, da imajo bankirji dostop do vseh podatkov, bi dejal. Pa moj kredit, kako kaj stoji v tem solnčnem dnevu, gospod Modi?« je vprašal brezbrizno.

»Vaš kredit je v predelu A pod številko I. in neprestano raste. Banka v Muscatinu pravi, da so njeni odvetniki prečitali oporoko in da ni v njej nikake možnosti, da bi jo kdo razveljavil. Želite posojila, Elmer?«

»Da, gospod Modi, če vam je prav. Potrebujem dvajset tisoč dolarjev za dobo enega leta. Taka doba lahko poteče, preden se mi dediščina izroči. Moral bom odpotovati v Muscatine in kdo ve, koliko različnih poti me še čaka, preden bo zadeva zaključena.«

»Seveda, seveda, Elmer. Kdo to bolje razume od mene.« Bankir je pritisnil na gumb in vstopil je gospod Crittenden. »Napravite Elmerju dolžno pismo za dvajset tisoč dolarjev. Obresti — ah, da, Elmer; kako se bova pogodila za obresti? Za posojila na stavbe prejema banka deset odstotkov, za posojila na zemljišča pa osem, a vaše posojilo bomo naredili po osem in pol. Ste li zadovoljni?«

»Dobro, gospod Modi.« Elmer se je dobro zavedal, da ga že v začetku z uspehom izkoriščajo, in ni bil posebno zadovoljen, toda kot milijonar se vendar ni mogel poganjati za eden ali dva odstotka.

Gospod Crittenden je napisal zadolžnico, ki jo je Elmer podpisal. Nato mu je izpolnil vložno knjižico, glasečo se na dvajset tisoč dolarjev, vknjižil dalje to svoto v svoj dnevnik in izročil končno Elmerju vložno in malo žepno čekovno knjižico. Slednji se je zahvalil obema in se poslovil. Pred banko ga je dohitela Nelka in zahtevala, da gresta skupaj obedovat.

»Torej, Elmer,« je vprašala Nelka, ko sta si osvojila majhno mizo v obednici, »kako se počutiš na drugi dan?«

»Če bi ne imel zavesti, da sem se znebil težkega in dolgotrajnega bremena, bi dejal, da se počutim ravno tako ubožen kot prej.«

»Morda se ti dozdeva tudi bogastvo brez me, Elmer?«

»Ne, dragica, pač pa so mi začeli ljudje postajati nadležni. Danes me je obiskalo najmanj sto dobrih svetovavcev in raznih trgovskih potnikov. Ali ti je znano, da sem se vrnil k Samu in da mu bom pomagal, dokler si ne poišče drugega?«

Nelkin obraz je zažarel od veselja. »Ali res, Elmer? Ne moreš si misliti, kako sem tega vesela! Naj pripravlja zate življenje karkoli, slavo ali bogastvo, srečo ali nesrečo, prepričana sem, da te ne bo nikoli pokvarilo ali uničilo in da boš kljub vsem iznenadenjem ostal človeško bitje. Daj, nakupi si lepih oblačil; daj, vzemi, kar življenje dobrega nudi, pomni pa, da to še ne bo življenje! Naj ti še povem, da sem radi tebe tudi jaz prejela nekaj čestitk. Med meščani prevladuje menda mnenje, da sem tudi jaz deležna tvoje sreče.«

Elmer se je poredno nasmehnil. »Najini ožji rojaki so prebrisani ljudje,« je priznal. Pretrgal je raka na dvoje in srkal okusno meso iz lupin. »Kje bi najraje prebivala, Nelka? V Los Angelosu, San Franciscu ali v New Yorku?«

»Dozdeva se mi,« je odvrnila Nelka, »da še nisva po predpisih zaročena in da je pre zgodaj, da bi razmotrivala o najinem bodočem bivališču. Morda je pa tvoje vprašanje nova snubitev?«

»Toda — Nelka draga —«

»Poslušaj me, Elmer! Dobro veš, da te do smrti ljubim. V teku štiriindvajsetih ur sem ti to dvakrat priznala. Ti si edini, ki ga bom v svojem življenju ljubila, ampak — zaročena na pa le nisva.«

»Pa zakaj nisva?«

»Včeraj bi ti na tako vprašanje odgovorila, da zato, ker me nisi nikoli vprašal. Danes pa ti rečem, da zato, ker hočem, da ne koliko spoznaš svet; da se malo poigraš s svojim milijonom in da tudi malce pogledaš, kakšne so druge deklice. Odkar sem prišla v Pilarcitos, se ne spominjam, da bi bil potrošil s kakim drugim dekletom eno samo stotinko. Ako si zadovoljen, Elmer, se bova poročila šele tedaj, ko se svojemu bogastvu docela privadiš. Do takrat pa te bom ljubila s tako vdanostjo in zvestobo, kakor da nosim za ročni prstan z diamantom, velikim kakor avtomobilska luč, razgovore o najinem bodočem bivališču pa bova dotlej prekinila.«

Elmerju se je čelo nagrbančilo. »No, pa vendar —« je začel.

»Oh, dragec! Že vidim, da ne misliš utihniti. Torej, čuj me! Kadar bova poročena, bom srečna povsod tam, kjer boš srečen tudi ti. Ako bi pa bilo dano meni izbirati —«

»No, saj to je!« je vzkliknil on navdušen. »Saj sem te samo radi tega vprašal.«

»Potem se pa le pripravi na neprijetno presenečenje! Najraje bi prebivala v Pilarcitosu.«

»V tem sračjem gnezdu! Nelka moja draga, vendar ne misliš tega resno?«

»Seveda mislim. Kaj pa je slabega v Pilarcitosu?«

»Vse je slabo! Vsak pozna vse ostale in vsi poznajo vsakega in vsi brez izjeme obrekujejo svojega bližnjega. Poleg tega pa je mesto dolgočasno, podeželsko, brez življenja.«

»Kljub temu je lepo mestece, Elmer. Meni ugajajo lepi drevoredi, ki mu zaljšajo ulice, in vse zelenje, v katero je povito. Všeč so mi male lične hišice, vse obdane z rožami ovijalkami; ugajajo mi ljubke verande, razkaterere padajo razkošni slapovi sinjega cvetja glicinij. Diven in topel domek si želim, ne pa kamenite grmade sredi mrzlega velemesta. Poleg hišice hočem imeti vrtiček, lopo za avtomobil, veliko hišico za psička in dvorišče, po katerem bo lahko skakal. Mesto budilke v hiši hočem imeti na dvorišču kurnik s putkami in petelinom. In kje bi se v velemestu najina deteta igrala in kod bi potiskala otroški voziček? Naša okolica tu je košček raja. Dolina Svete Klare je božja mojstrovina — kje na vse svetu ji moreš najti enako? Morda so dnevi, ko ugaja tudi London, meni je pa najljubša naša dolina, ko je v polnem razcvetju.«

»Bog nebeški, Nelka, presenečaš me! Ne uvidiš, da nimamo tu nikakih družabnih krogov in ne razumništva?«

»Stoj!« je poveljevala Nelka. »Naša trdnjava se ne poda! Ni še preteklo osem in štiriideset ur, ko je neki dobrohoten, podjeten in navdušen mlad mož, znan pod imenom Elmer Svital, nameraval preustrojiti pokojno Wasservogelovo mesnico v vrsto hasnovitih podjetij, katerih se je hotel oprijeti, in rasti z deželo. Še predvčerajšnjim ti je Pilarcitos ugajal, kaj, Elmer?«

Poslušaj me dalje! Če bi živel v Novem Yorku, bi moral vsako leto plačati tisoč dolarjev za vzdrževalnino lovskega kluba, h kateremu bi pripadal, tu pa so ti v družbi treh drugih lovcev na razpolago najboljša lovišča za borih sedemdeset dolarjev na leto.

Športniki iz Novega Jorka se morajo z železnico odpeljati v Tennessee ali v Južno Karolino, ako želijo ustreliti jerebico, ti pa lepo z jerebičarjem na strani sedeš v avto in mahoma stojiš sredi najboljših jerebičjih lovišč na svetu. Kmalu se torba vrhoma natlači in opoldne si že doma.«

»Poražen sem, Nelka! Preveč dobrih dokazov si mi naštel.«

»Če me prisiliš, ti jih naštejem še več!«

»Vendar bi rad videl, kaj je na drugi strani slike, Nelka,« je dejal otožno.

Mehka, mala Nelkina roka je šinila čez mizo in se oprijela Elmerjeve.

»Ti moj dragi potepinski fant! Naravno je, da bi rad videl svet, in vem tudi, da bi se šel potepat najraje sam. Prav nič ti ne zamerim tega. Sinoči sem razmišljala o tebi in sem si dejala, da si s svojim milijonom moraš nakupiti nekoliko izkušenj, to je neizogibno. Potem sem menila, da bo najbolje, če se kmalu poročiva, zato sem te tudi nagovorila, da prosiš za dvajset tisoč dolarjev posojila.

Po treznem premisleku sem pa spoznala, da je veliko bolje ljubiti in izgubiti, kot pa nikoli ne ljubiti. Toži se ti po svobodi in neodvisnosti, ki je nisi nikoli poznal. Pojdi, Elmer, in ozri se ven v svet! Ko se ga boš navedal do sitega in spoznal, da je povsod kamenit in trnjev, ko boš odkril, da povsod živijo obrekljivi, podli, kruti, dobri, nežni in ljubeznivi ljudje in da ga ni kraja na zemlji, kjer je srčna radost vedno doma, se vrni in pridi zopet k meni. Z veselim srcem te bom sprejela! Ako se pa zgodi, da se ti v tem času srce izpremeni — dobro, razumela bom in ne bom ti očitala. Raje vidim, da se premisliš pred poroko, kakor pa da bi se pozneje kesal. Včasih menim, da se mladeniči, ki se danda našnji ženijo, klanjajo samo bogastvu.«

»To ne velja zame, Nelka! Jaz sem sam dovolj bogat.«

»Mnogokrat se je že zgodilo, da so bogastvu zrastle krila in je odletelo.«

»Kaka modrijanka si postala, Nelka!« je vzkliknil občudovaje. Poredno je segel z roko čez mizo in jo prijel za prožni, ljubki nos. »Dušica moja!« je mrmral. »Kako neizmerno rad te imam!«

»Veš, dragec, jaz sem čarovnica in vedeževalka. Rada se bavim s prerokovanjem in tudi zate lahko nekaj napovem. V rednih razmerah si za to mestece prevelik, ko boš pa zapadel bolesti in bridkosti, boš spoznal, da je tudi tebi to mestece najboljšje. Do tedaj je pa še dolgo, kajti čakati boš moral najmanj enajst mesecev, preden ti bodo dediščino po stricu Hiramu izročili.«

»Kako veš to, Nelka?«

»Zaupna uradnica sem v banki, bančni uradniki pa znajo o dediščinah marsikaj povedati.«

»Oh!«

»Premožnja, ki so vredna več kot deset tisoč dolarjev, se vlečejo skozi zapuščinsko sodišče najmanj toliko časa.«

»Potemtakem pa moram brž v Muscatine, da poženem pravna kolesca v hitrejši tek, Nelka.«

»To bi tudi jaz storila, če bi bila na tvojem mestu, dasi ne vem, če bo kaj zaleglo.«

»Samo to mi ne ugaja, Nelka,« je dejal Elmer po kratkem razmišljanju, »da si si izbrala Pilarcitos za kraj najinega zakonskega življenja.«

»Dragi moj, saj sem ti že rekla, da bom srečna tam, kjer boš srečen ti. Pilarcitos ne odloča.«

»Oh!«

Nelka je opazila obotavljanje v njegovem vzdihu in se je otožno nasmehnila. »Udeležil si se svetovne vojne in si videl nekaj sveta, poznaš pa ga prav malo. V tem pogledu sem mnogo starejša od tebe. Celo v takem malem mestu človek lahko vidi mnogo življenja.«

»Zvedena deklica si.«

Elmer je zapustil Nelko pred bančnim vhodom in se zamišljen napotil na delo v Samovo igralnico. Med potjo je razmišljal o Nelki in prišel do zaključka, da ni samo zvedena deklica, temveč najbolj zvedena od vseh deklet, kar jih je doslej poznal.

Pri tem je treba pibiti, da je resnično poznal bore malo žensk, čeprav je bil znan z vsem lepim spolom v Pilarcitosu. Elmer je bil trezno misleč mladenič, ki v ženskem svetu ni znal igrati levjih vlog. Taki mladeniči, kot je bil on, se navadno oženijo s tisto devojkjo, ki jo najbolj poznajo, kajti tista, ki jo najbolj poznajo, je navadno poznanja najbolj vredna. V takih zakonih ne najdemo sicer silovite ljubezni, zato pa neoporečno vdanost in zvestoba, ki sta podlaga tihi zakonski sreči.

Medtem, ko se ni toliko potrudil, da bi v mislih pretehtal in pretuhtal neko nejasno neugodje, ki se mu je porajalo iz zavesti, da je Nelka samostojno, plemenito in zelo razumno dekle, je vendar nezavestno čutil, da bi mu bolj ugajala ovijajoča se trta nego prelepa samostojna cvetlica v preriji.

* * *

Ko se je po obedu Nelka vrnila v banko, je vstopila v Modijev urad in drugič prečitala brzojavko, ki je to jutro dospela od Prve narodne banke v Muscatinu. Glasila se je takole:

»Pikova ocena premoženja je skrajno površna. Njegova vrednost je dejansko skoro dvakrat večja. Naš pravni zastopnik je prečital oporoko in izjavil, da je popolnoma neoporečna in da je nihče ne more razveljaviti. Elmer Svital je edini dedič, ki mora izplačati samo eno volilo za deset tisoč dolarjev. Dalje mora plačati tudi star dolg, ki ga je pokojni dolgoval nekemu Benediktu Catheronu, in sicer z vsemi obrestmi, kakor so določene v zadolžnici. Glavnica dolgá znaša štiri deset tisoč dolarjev. V slučaju, da Elmer Svital umre, preden se mu zapuščina izplača, zapade njegov delež državnemu vseučilišču.

Prva narodna banka v Muscatinu.

Nelka je globoko vzdihnila in sedla k pisalni mizi, kjer je pol ure naglo računala. Ko je končala, se je nemo zamislila v končne številke. Nenadoma se je zvonko zasmejala, a kakor da se tega sramuje, je naglo utihnila in oči so se ji napolnile s solzami.

Drugi dan je bila sobota in kakor po navadi je Trgovska kreditna banka zaprla svoje urade opoldne. Ob pol dvanajstih je Anzel P. Modi pozval Nelko v svojo zasebno pisarnico. Ko je vstopila, jo je preko svojih oglatih naočnikov srdito pogledal.

»Čujte, gospodična,« je dejal z glasom, ki se je tresel od jeze, »ako hočete ostati še naprej v moji službi, se boste zastopništvu zavarovalnice odpovedali.«

Nelka je hladnokrvno sedla na stol. »Gospod Modi, danes je prvič, da sem v svojem poslovanju kot bančna uradnica karana. Dosti mišljala sem si celo, da sem od vseh oseb, ki so v vaši službi, v delu najsposobnejša.«

»To tudi ste; z vašim delom sem zadovoljen in o njem ni govora. Zdaj gre za vaše postranske službe. Teh jaz ne trpim.«

»Že eno leto vam je znano, da v prostih trenutkih prodajam vse vrste zavarovalnih polic. Doslej niste temu nikoli ugovarjali, da le ni radi tega moje delo v banki zastajalo.«

»Odslej se s tem ne boste več bavili. Ste me razumeli?«

»Prosim vas, pojasnite mi, zakaj.«

»Zato, ker se vaši postranski zaslužki vaših križajo z mojimi. Na primer, ko sem posodil Elmerju Svitalu onih dvajset tisoč dolarjev, ste vedeli, da sem storil to le radi tega, ker sem pričakoval, da bom od njega žel koristil.«

Toda nihče mi ne more jamčiti, da bo Elmer živel tako dolgo, da prejme zapuščino, je-li? Povsem pravilno je torej, da imam za posojeno svoto v rokah neko varščino. V čem naj ta varščina obstoja? Edino v zavarovalni

polic, to je v tistem znesku, ki ga je dolžna zavarovalnica izplačati v slučaju njegove smrti. Gotovo vam je znano, da je tako polico mnogo lažje prodati osebi, ki vam kaj dolguje, nego kaki drugi, ki vam ničesar ne dolguje. Sklepal sem, da se temu tudi Elmer ne bo protivil. Danes zjutraj sem ga posetil v prodajalnici in mu omenil, da bi tako lahko zavaroval bančne koristi. Jako prijazen je bil in mi dejal, da je razmišljal o stvari in da je že prosil za polico, in sicer pri oni zavarovalnici, ki jo v tem mestu zastopate vi.«

»To je res. Spomnila sem se bila, da ste na tako važno stvar pozabili, ko ste mu izročili posojilo, pa sem ga včeraj opoldne, ko sva skupaj obedovala, nagovorila, da se je dal zavarovati za sto tisoč dolarjev. Na polici je določeno, naj se v slučaju njegove smrti izplača od zavarovalnine vaši banki toliko, kolikor ji dolguje, preostanek pa neki drugi osebi. Koristi vaše banke so torej popolnoma zavarovane.«

»Da, to je res; kar bi pa jaz rad vedel, je to, kdaj je banka dobila polovico nagrade, ki ste jo prejeli za prodano polico?«

»Ah, tu vas čevelj žuli, gospod Modi! Čujte torej, kaj sem sklenila! Svojim pristranskim zaslužkom se ne odpovem, niti jih ne bom delila z vami. Preostane mi samo ena pot: podati odstavko. Odpovem se svoji službi v banki. Koliko dni me še potrebujete, gospod Modi?«

Stari Anzel je bil smrtno zadet — znašel se je na robu dveh prepadov in sam ni vedel, v katerega naj pade. Ako sprejme Nelkino odpoved, ne bo nikoli več našel tako marljive in zmožne uradnice. Poleg tega se bo tudi oslovil pri Elmerju Svitalu, kar mu bo brez dvoma prineslo letno izgubo nekolikih tisočakov.

»Presnete babnice!« je godrnjal zlovолjno. »Nikoli ne razumejo, kdaj se človek šali!« Ves užaljen je odkoracal iz banke. Zvonek in pogljiiv smeh deklice mu je sledil.

Nelka je začela urejevati poslednje račune in se pri tem veselo nasmihala. Čudila se je, kako more Elmer trditi, da je Pilarcitos dolgočasno mesto, ko se najde baš v njegovem pritiklavem svetu toliko zabave.

Po obedu je odšla na Elmerjev dom in krenila čez dvorišče v malo lopo. Tam je našla stari avtomobil in Elmerjevega lovskega psa Pikca, ki je dremal v kotu. Sedla je v avto, povabila psa k sebi in se odpeljala v trideset milj oddaljeno mestece San Carlos. V poštnem uradu je oddala brzojavko in prosila pismenega odgovora. Ko je tako zabila žeblje v topove stare gospe Brajeve, se je zadovoljna vrnila domov.

(Dalje.)

F. T.:

Ob živih vrelcih.

Pokora.

Z začudenjem gledamo otroci telesnosti na one čase, ko je v dušah, po božjem Duhu prerokenih, brstela živva zavest krivde in globoka dolžnost zadoščanja. Čemu posti, bdenja, raševina, biči, trda okrašenost z zapestnicami, obeski, prstani in uhani. Čemu to? Milijoni spokornikov nam odgovarjajo: »Če se ne boste spokorili in krotili svojih teles, boste pogubljeni!« (Luk. 13, 3.) Ni dovolj, da vstane v tvoji duši žalost nad grehi, treba ti je dejanj, s katerimi krotiš uporno telo in ga devaš v sužnost, da ne podjarmi duše. Pokora ni nič drugega kot prastari nauk o dušni higieni. Čimbolj napreduje zdravljenje telesnih bolezni, tembolj gine zmisel za dušno zdravljenje. Vsaka telesna bolezen je našla že svoje posebne zdravilne in negovalne metode: oči, zobje, nohti, lasje se ohranjajo po posebnih predpisih; pri vseh teh zdravilišnih in negovalnih pripravah je pa svet pozabil na najpriprostejša domača sredstva za dušno zdravljenje.

(Eckhart.)

Pomen pokore je po Tomažu Ak. v tem, da grešnik ob pogledu na svoje padce, s katerimi je žalil Boga, kaznuje svoje prestopke na telesu in s spokornimi deli zadosti žaljenemu božanstvu. Kdor hoče sezidati hišo, predvsem izravna zemljo: poseka grmičje, izkoplje globoko podlago in nato šele začne zidati stavbo. Ista primera velja pri dušni porasti. Če hočeš graditi stavbo kreposti, iztrebi grmičje, položi globoki temelj ponižnosti in nato šele zidaj! Vsi spokorniki so bili duševni orači: globoke brazde so zarezali v svojo notranjost, z ognjem in nožem so trebili plevel in nato šele sejali seme božjih kalic v izčiščene in zrahljane dušne brazde. Biči, raševina, post, bdenje so jim bila le izdatna sredstva pri duhovni obnovi, smoter njihove pokore pa je bila bogopodobnost v dušah. Zato so ponižno sprejemali časne kazni, da so z njimi zadostili za grehe.

Te kazni, ki jih je nalagala Cerkev, so bile redno tajne. Za velike grehe pa je bila ukazana javna pokora. Grešnik je moral naloženo kazen prestati javno pred ljudmi, natančno po predpisanih obredih v določenem času. S tako pokoro je znala Cerkev po božjem vodilu vzgajati iz zabredlih grešnikov svete vernike in zabraniti nalezljivo pohujšanje. To sveto delo dušne obnove in globokega zadoščanja je bilo eno največjih vzgojnih del v zgodovini. S strogostjo in milobo so se vra-

čale izgubljene ovce k dobremu Pastirju ter ostale zveste njegovi paši.

Zgodovina pokore.

Poromajmo v duhu med prve kristjane, ki jim je tlela v srcih še živa vera in spomin na Zveličarja, s katerim so občevali! Dasi jih apostol imenuje »svetnike«, vendar niso bili angelji, ki ne bi mogli grešiti, temveč ljudje s človeškimi slabostmi, krog in krog obdani od razuzdanih paganov. Ne smemo se torej čuditi, da je bilo tudi med prvimi kristjani mnogo grešnikov, dasi sta med njimi živahno cvetele vera in dejavna ljubezen.

Po Odrešenikovem zgledu so apostoli odpuščali grehe. Dobro so pa poznali razliko med grehi, ki so posledica človeške slabosti, in med hudimi prestopki, ki so bili porojeni iz hudobije in puščali za seboj razdejanje javnega pohujšanja. Med slednje so spadali predvsem trije javni grehi: odpad od vere, uboj in prešuštvo. Grehe iz slabosti so duhovniki odpuščali pri tajni spovedi, dočim so morali javni grešniki radi pohujšanja delati pred odvezo javno pokoro. Zgodovina nam pripoveduje o apostolu Pavlu, ki je izobčil prešuštne Korinčane iz cerkve, da so se morali celo leto očitno pokoriti, in nato šele so dobili odpuščanje za svoje hudobije.

Po smrti apostolov so škofje nakladali očitnim grešnikom težke spokorne kazni. Zgodovinar Tertulijan našteva omenjene tri »kano nične« grehe in opisuje način javne pokore. Naj sledi v zgled spokornik Kajus, sin rimskega mestnega svetovalca. Živel je za časa cesarja Galiena (260. 268.). Ta rimski imperator je nekoliko odnehal s preganjanjem kristjanov. To premirje pa je zelo škodilo verski življenju naših prvih bratov. Tedanji papež Dioniz je z žalostjo zrl na npravstveno propast, ki je zavladata po paganskem zgledu celó med kristjani. Podvojil je opomine in postrožil kazni za javne grešnike. Med temi javnimi grešniki je bil tudi Kajus. Diakoni so javili papežu, da se ta mlačni kristjan dnevno shaja s pagani v kopališču, kjer časti z njimi bogove, se koplje in igra na kocke. Papež je z žalostjo vzel na znanje bridko poročilo in poslal duhovnika Feliksa h Kajusu. Zastonj so bili njegovi opomini in prisrčne prošnje: Kajus je malikoval nadalje in trdovratno vztrajal v družbi paganskih razuzdancev. Dionizij je poslal k njemu zopet odposlanca, ki mu je javil: Radi javnega greha — malikovanja — ti vlevam, da prideš takoj k meni! Kajus se je prestrašil. Prišel je pred papeža in slišal obsodbo: Ker trdovratno vztrajaš v svoji zablodi, te izključim od svete daritve, zakramentov in molitve vernikov! Božji namestnik je zamahnil z roko in diakon je odpeljal izobčenca iz cerkve.

Tu se je Kajus s solznimi očmi obrnil proti spremljevalcu in ga prosil posredovanja. Papež je uslišal prošnjo diakona-mučenca in velel Kajusu, naj se zopet povrne v cerkev. Odpadnik je pokleknil pred papeža. Dionizij je vstal in vpričo vernikov govoril: »Ker želiš sprave z Bogom, ki si ga zatajil, ti nalagam javno pokoro za eno leto. Po preteku te dobe se javi pri duhovnikih!«

Kajus je poslušal molče razsodbo najvišjega škofa. Poljubil mu je nogo in odšel. Naslednjega dne je zopet prišel v cerkev. Toda kakšen! Krasno obleko je zamenjal s sivo raševino. Pokleknil je pred škofa in prosil vse vernike, naj molijo zanj. Nato se je umaknil v lopo za spokornike. Tu je našel še druge obsojence, ki so ležali na obrazu in niso smeli vstati niti pri čitanju evangelija. Toda diakon ga je peljal ven iz svetišča, kjer so bos in gologlavi klečali spokorniki, ki jim je bil vstop v svetišče sploh zabranjen. Spokornik je pokleknil in prisrčno prosil vernike, ki so vstopali v svetišče, naj molijo zanj. Tako je prihajal vsako nedeljo: bos, povešene glave, s spokorno vrečo pred cerkvena vrata. Zunaj je divjal mraz, a vendar je moral klečati bos in gologlav. Vstopajoči verniki so pokladali nanj roke. Vedeli so za njegovo krivdo, poznali so, da je »hiemans«, t. j. oni, ki mora stati na mrazu, in so molili zanj.

Približala se je pepelnična sreda. Pred cerkvena vrata je prišel v spokorni procesiji škof. Eden izmed duhovnikov je prosil v imenu spokornikov, naj se jih po božji volji usmili. Nato je škof peljal spokornike med molitvami v cerkev. Tu so pokleknili pred nadpastirja in molili spokorne psalme. Škof je vsem potrosil glave s pepelom, odstrigel lase, ženske ogrnil v spokorni pajčolan in jih zopet odslovil iz cerkve. Ves postni čas so spet stali pred cerkvijo in delali pokoro. Med njimi je bil tudi Kajus. Spadal je še med prvo vrsto spokornikov, ki so se imenovali »jokajoči« (flentes). Prosimi so namreč morali vernike, naj molijo zanje.

Ker se je Kajus ves čas spokorne dobe obnašal vzorno, je bil sprejet od pepelnice nadalje med »poslušajoče« (audientes). K tej vrsti spokornikov so pripadali oni, ki so smeli z drugimi verniki vstopiti v cerkev in od zadaj poslušati pridigo. Ko je pa pridiga končala, so se morali odstraniti s katehumeni na diakonov ukaz: Recedent! (Naj se umaknejo!)

Ako je spokornik vztrajal, je bil sprejet v tretjo vrsto spokornikov, ki so jih zvali »ležeči« (substrati). Škof je pripeljal spokornike pred oltar. Za grešnika je molila vsa cerkvena občina. V znak žalosti nad grešnikovimi zablodami so ležali na obrazu nele spokorniki (odtod ime »ležeči«), ampak tudi duhovščina

in škof. Končno so vsi vstali. Škof jih je dvigal za roko, kot dviga dobri nebeški Oče padelega grešnika. Opominjal jih je, naj vztrajajo še nadalje v pokori. Neposredno pred odvezo so bili spokorniki uvrščeni v četrto vrsto, ki se je nazivala »stoječi« (consistentes). Spokornik je smel stati poleg drugih vernikov v cerkvi; ni pa smel k obhajilu. Kmalu pa je Kajus dočakal tudi ta presrečni dan.

Na veliki četrtek je bila pokora dokončana. Spokorniki so prišli zadnjič pred škofa in ga vpričo vernikov prosili za odvezo. V njihovem imenu je govoril diakon. Po evangeliju in pridigi je škof dvignil roke nad spokorniki in molil zanje dolgo molitev. Nato je vsem podelil odvezo. Prekrižal jih je in poškopil z blagoslovljeno vodo. Po končanem obredu je diakon radostno naznanil: »Vstanite in pojdit v miru vsi, ki ste se spokorili in vrnil zopet h Gospodu Kristusu.«

Kajus je bil zopet živ ud Cerkve. Slekkel je raševino in se zopet pridružil vernikom. Na ta dan je smel pristopiti k sv. obhajilu. Pokora se je s tem končala.

Na podobne načine so se pokorili javni grešniki. Obredi se niso vršili po vseh škofijah enako. Poleg javne pokore je moral spokornik opravljati tudi druga zadostilna dela: post ob kruhu in vodi, bogatejši še morali deliti miloščino, niso smeli v kopeli, ne k pojedinam in ne k poroki. Javna pokora je trajala več let, pri posebno hudih grehih tudi celo življenje. Izjemo je delala Cerkev le pri bolnikih, umirajočih in pri onih, ki so prosili mučence, naj zanje posredujejo. Mučenci, ki so trpeli v ječah, so se obrnili po duhovnikih, ki so jih obiskovali, na škofa in ga prosili, naj spokorniku skrajša dobo pokore, ali vsaj omili kaznen. Priprošnja trpečih pričevnikov je redno pomagala.

Pokora v prvih stoletjih po Kr. je bila zelo stroga. Zato je papež Cefirin skušal olajšati naloženo kazen. Vstal je pa Montanus s svojimi privrženci in zahteval, naj se strogost pokore ne omili, temveč celo poveča. Pri prešuštnikih so zahtevali, naj sploh ne dobe odveze. Dasi škofje niso vpoštevali zadnjega predloga, so morali vendar vzdržati strogost pokore. Iste zahteve so stavili škofu Ciprianu v Afriki novacijani in poudarjali, da Cerkev v pokori ne sme popuščati. Zavest pokore je bila pri prvih kristjanah tako velika, da so se prostovoljno podvrgli javni pokori tudi tajni grešniki in celo pravični.

V poznejših vekih, zlasti v 5. in 6. stoletju, so začeli izpreminjati javno pokoro v druga spokorna dela. Mesto javne pokore so se grešniki bičali ali pa zaprli v samostan. Veliko grešnikov se je uklenilo v verige in romalo na božje poti. Škof Gregor iz Toura pripoveduje,

da je bratomorilec 7 let obiskoval božje poti in imel v cerkvi vedno zvezane roke. V 9. stoletju so javno pokoro zamenjavali z romanjem v Rim ali v Jeruzalem. Od tega časa je prenehala stroga javna pokora in se umikala tajni pokori, ki je bila pa zelo stroga.

V 12. stoletju so težke telesne kazni nadomestili z odpustki. Papež Bonifac VIII. je n. pr. l. 1300. podelil vsem, ki so romali v Rim na grob sv. Petra, popolni odpustek. Istotako so spokorniki dobivali lahko popolne odpustke pri posvečevanju cerkve, ob praznovanju sveč tega leta itd. S tem se je menjala oblika pokore, dočim je bistvo ostalo isto. Leon I. je sploh prepovedal javno izpoved in za vse grehe odredil tajno vpričo spovednika. Samo v nekaterih strožjih samostanih se je še vzdržala navada očitne spovedi, a še to velja le za zunanje grehe, zadevajoče kršitev samostanskih pravil.

Pokora nekdanj in sedaj.

V prvih krščanskih časih je bila za vsak greh določena posebna pokora. Našteli bomo le nekaj zgledov! Kdor je uganjal vraže ali jim verjel, je moral delati 7 let javno pokoro; kdor je ob nedeljah opravljaj hlapčevska dela, se je moral 3 dni postiti ob kruhu in vodi; kdor je v cerkvi govoril med božjo službo, je moral 10 dni uživati samo prepečenec in vodo; kdor je klel starše, se je postil 40 dni, za nečiste grehe je trajala javna pokora 1 leto, za prešuštvo se je moral mož pokoriti 7 let, žena pa 5 let. Ako se je ženska lepotičila z namenom, da bi zapeljala moške, je delala pokoro 3 leta, opravičljivke so se morale postiti ob kruhu in vodi 14 dni. Šele po prestani časni kazni je spokornik mogel dobiti odvezo; med tem časom ni smel k sv. obhajilu.

Ako primerjamo strogost pokore nekdanj in sedaj, uvidimo takoj, da se sedanja pokora ne da niti oddaleč primerjati z nekdanjo strogostjo. Odkod ta izprememba? Svoj izvor ima v mlačnosti, ki vlada sedaj med kristjani. Spremenilo se je pravo mišljenje glede človekovih odnosov do Boga in zavest o velikosti krivde. Prvi kristjani so nad grehom jokali, moderni svet se mu smeje; nekdanj je bil greh sramota, sedaj se ljudje z njim postavljajo; nekdanj so greh ponižno priznali, naš čas ga opravičuje in taji; nekoč so se dušni bolniki radi podvrgli zdravljenju, danes je telesno zdravlilstvo ljudem več kot dušno. Najvažnejši razlog pa je v pojmovanju žive vere in napuhu. Pokora krepi voljo. Pokora očiščuje srce. Pokora ustvarja močne krščanske osebnosti, ki jih naša doba tako močno potrebuje.

Leonid Andrejev:

Ben-Tovit.

ONEGA strašnega dne, ko se je dovršila krivica tega sveta in je bil Jezus Kristus na Golgati med razbojnikoma razpet na križu, onega dne so jeruzalemskega trgovca Ben-Tovita že od zgodnjega jutra nezno boleli zobje. Začeli so ga že prejšnji dan zvečer. Začelo se je prav nalahko v desni čeljusti in samo eden zob, tisti stranski ob modrostnem zobu, kakor da bi malo povohunil; ko se ga je jezik dotaknil, se je pa odzval z lahkim občutkom bolečine. Po jedi je sicer bolečina prenehala in Ben-Tovit je popolnoma pozabil na njo ter se pomiril. Nameraval je prihodnjega dne zamenjati starega osla z mlajšim in močnejšim; zato je bil dobre volje in se za zlokobna predznamenja ni zmenil.

Tudi je spal prav dobro in trdno, dasi ga je začelo pred svitom nekaj vznemirjati; tako nekako, kakor da bi ga kdo klical k silno važnemu opravku. Ko se je pa jezno prebudil, — so ga boleli zobje prav zares in hudó, z vso silo ostre in krute bolečine. In že ni bilo mogoče več spoznati, ali ga je bolel samo tisti zob ko včeraj, ali pa so se mu pridružili še ostali. Cela usta in glava so bili na desni strani polni bolečin, tako nekako, kakor da bi bil prisiljen požreti tisoč razbeljenih ostrih žebeljev. Napolnil si je usta z vodo iz glinastega vrča: za trenutek je bolečina prenehala, zobje so se stisnili in nekoliko zganili. Končno pa je bil ta občutek še dosti prijeten v primeri s prejšnjim.

Ben-Tovit je spet legel. Spomnil se je na novega osliča in pomislil, kako bi bil srečen, ko bi ne bilo teh zob, in je hotel zaspati. Toda voda se je utoplila in bolečina se je čez pet minut spet povrnila in je bila še bolj divja, ko poprej. Ben-Tovit pa je sedel na postelji in se gugal na nji kot zibelka. Ves njegov obraz se je razžalostil in raztegnil prav tja do velikega nosa, na katerem se je prikazala kaplja mrzlega potu. Tako je v premetavanju in stokanju dočkal prve žarke solnca, ki mu je bilo sojeno gledati Golgato s tremi križi in ugasniti v strmenju in žalosti.

Ben-Tovit je bil dober in pošten človek, ki ni ljubil nepravčnosti. Povedal pa je svoji ženi, ko se je prebudila — dasi je mogel le težko odpreti usta — zelo neprijazno in z očitkom, da so ga ostavili zapuščenega kot psa, da se zvija in kriči od bolečin. Žena je te nezaslužene očitke sprejela s potrpežljivostjo, ker je vedela, da ne prihajajo iz hudobnega srca, in je prinesla možu več dobrih zdravilnih sredstev: očiščen podganji odpad, ki ga je treba položiti k ustom, oster izvleček škorpionove tekočine in pravo kam-

nito črepinjico z razbite plošče Mojzesovih zapovedi. Po podganjem odpadku je bilo nekaj časa dobro, tako tudi po izvlečku in črepinjici. Vsakokrat pa se je po kratkem odmoru bolečina spet povrnila in še z večjo močjo.

V teh kratkih minutah se je Ben-Tovit tolažil z mislijo na osliča in sanjal o njem. Ko pa je spet postajalo hujše, je stokal, se jezil na ženo in grozil, da si razbije glavo ob kamnu, ako bolečina ne utihne. Ves ta čas je hodil po ploščati strehi iz kota v kot in sram ga je bilo, da bi se približal prizidku nad ulico, ker je imel kakor ženska vso glavo v povojih. Tu pa tam so prihiteli otroci k njemu in mu pripovedovali s hitrimi glasovi nekaj o Jezusu Nazareškem. Ben-Tovit je postal in jih nekaj časa poslušal, potem pa je jezno udaril z nogo in jih odgnal od sebe. Saj je bil dober človek in je tudi otroke rad imel, a togotil se je, da mu prihajajo s takimi neumnostmi.

Tudi to mu je bilo neprijetno, da se je na ulici in na sosednjih strehah zbralo toliko ljudi, ki niso ničesar delali, ampak se le zvedavo ozirali na Ben-Tovita, obvezanega z robcem kakor ženska. Že je hotel iti dol, ko mu je rekla žena:

»Poglej! Razbojnike peljejo tod mimo. Morda ti tole razpodi bolečino.«

»Prosim te: pusti me! Ali ne vidiš, kako trpim?« je odgovoril Ben-Tovit jezno. Dasi je v ženinih besedah odseval le varljiv obet, da ga bolečina zapusti, je vendar proti svoji volji stopil k strešnemu obzidku. Sklonil je glavo čez stranico, zakril eno oko in podprl obraz z roko. Nato je nagrbnčil obrvi v zoprno jokav pogled in se ozrl tja dol.

V neredu se je valila na ulici navzgor po klancu velika množica, zagnjena v oblak prahu in z neprestanim rjoventjem. Sredi nje so šli razbojniki, upogibajoč se pod težo križev, nad njo pa so se zvijale ko črne kače biči rimskih vojakov. Eden izmed njih, dolgi s svetlimi lasmi in v raztrganem in okrvavljenem plašču, se je spotaknil ob kamen, ki so mu ga podvrgli, in je padel. Rjoventje se je povečalo in množica, ki se je valila kot pester morsk val, se je vrgla nanj. Ben-Tovit se je stresel od bolečine, kakor da bi ga kdo z razbeljeno iglo zabodel v zob; zasukal se je in zavpil: ú—ú—ú. Odstopil je od zida brezbrizno, z gnusom in z jezo.

»Kako kriče!« je rekel zavidljivo in si predstavljal široko odprta usta z močnimi in nebolečimi zobmi. Pri tem je pomislil, kako bi se tudi sam razkričal, ko bi bil zdrav. Po ti predstavi pa je bila bolečina še hujša, da je še tesneje zamotal obvezano glavo in zastokal: m—ú—ú.

»Pravijo, da je prej slepce ozdravljaj,« je

pripovedovala žena, ne da bi se ganila od zida in je vrgla kamenček na mesto, kjer je Jezus polagoma vstajal in so mu z udarci bičev pomagali na noge.

»No, seveda! Naj ozdravi sedaj še moje bolne zobe!« je rekel Ben-Tovit posmehljivo in ves razburjen dodal pikro: »Koliko prahu! Kakor čreda! Treba vse to razgnati! Sara, pe-lji me doli!«

Izkazalo se je, da je imela žena prav. Ta pogled je Ben-Tovitu nekoliko pregnal bolečino. Morda je pomagal tudi podganji odpadek. Kajti posrečilo se mu je, da je zadremal. Ko se je prebudil, je bolečina skoro prenehala in prav na desni čeljusti se je prikazal mehurček, tako majhen, da ga je bilo jedva videti.

Žena je trdila, da ga sploh ni mogoče videti, Ben-Tovit pa se je prizanesljivo nasmehnil: vedel je, da ima dobro ženo, ki govori rada samo prijetne reči. Prišel je sosed strojar Samuel in Ben-Tovit ga je povabil, naj si ogleda novega osla, in je ves srečen poslušal, kako je navdušeno hvalil njega samega in živali.

Potem so šli vsi trije na prošnjo radovedne Sare na Golgato, da bi videli križane razboj-nike. Po poti je Ben-Tovit razlagal Samuelu od vsega začetka, kako je včeraj začutil bolečino v desni čeljusti in kako se je ponoči prebudil radi nje. Da je tudi nazorno pokazal to svojo bolečino, je grbnčil obraz, obračal oči, majal z glavo in stokal. Sivobradi Samuel pa je sočutno kimal z glavo in klical: »Aj—aj—aj! To boli!«

Ben-Tovitu je bilo tako sočutje po volji in je vnovič ponovil povest o bolečini in se celo vrnil do časa, ko se mu je prikazal prvi zob spodaj na desni strani. Tako so prišli vsi trije v živahnem razgovoru na Golgato.

Solnce, ki je onega strašnega dne moralo svetiti zemlji, je že utonilo za daljne vrhove, na zapadu je gorel kakor krvava sled samo še ozek škrlatnordeč pas. Iz tega ozadja so stopale žalostne sence temnih križev in ob vznožju srednjega izmed njih se je belilo nekoliko postav, ki so bile sklonjene na kolena.

Ljudstvo se je že davno razšlo. Postalo je hladno. Ben-Tovit se je le bežno ozrl na križane, prijel Samuela pod pazduho in stopil z njim na pot proti domu. Danes je bil še posebno zgovoren in mu je hotel dopovedati o teh bolečinah v zobeh. Tako sta šla spet navzdol in Ben-Tovit je med sočutnim kimanjem in pritrjevanjem Samuelovim vnovič grbnčil obraz, majal z glavo in umetno stokal... Iz globokih votlin, iz daljnih ravnin pa je prihajala polagoma črna noč, kakor bi hotela pred nebeškimi očmi zagrniti veliki zločin zemlje.

(Iz zbirke »Melkije rozkazije« prevedel Domen.)

Tone Knap:

Vigred se povrne.

BUM, bum, bum... po vratih. Takoj sem vedel, kdo je. »Lojze, le naprej! Opozarjam te pa, da ne bi rad dajal vrat na lastne stroške v popravilo.« — »Prava reč! Bi šel vsaj do mizarja, saj itak ne greš nikamor. Alo! Takoj se napravi in greva ven!«

»Nimam časa.« — »Kaaaj? Nimaš časa? Ne velja! Brez besed se odpravi, ker drugače te povlečem s silo.« — Ker sem poznal Španovega Lojza, da je siten kot muha, če se ga loti, pa tudi, ker se meni samemu ni ljubilo čepeti doma, sem se vzdignil in odpravil.

Zavila sva iz mesta proti travniku, po poti, ki pelje v gozd. Ko sva tako molče korakala sredi travnika, se Lojz zdajci ustavi, se učeno namrdne, kot bi bil ravnokar iznašel električno, ter svečano začne: »Si že opazil, kako skuša biti vsaka cvetka dovolj očitna? Le pogledj *marjetico* (ali kot ji pri nas pravijo: gospodična), kako majhna je, pa je vendarle ne zgrešiš. Venec belih listkov in rumena sredina takoj udarijo v oči že od daleč. Še bolj seveda sili v ospredje *ivanjščica* (kresnica), ki cvete v maju, ker je večja in ima daljši pecelj. Nekaj nebeškega je, ko der je ves travnik ali cela njiva posuta s temi kresnicami. Kot da bi sneg ležal, se ti zdi. Pa ne samo bela barva, tudi rumena že od daleč kriči. Kot zlato se svetijo spomladi *trobentice* (jegličji) in le pogledj tam *ripečo zlatico*, ne boš je zgrešil, če le nisi slep. Lepo se vidi *zajčji mak*. Dasi je plevel, se gosposko postavlja. Celu mala *vijolica* noče biti zadnja, kljub temu, da se je umaknila v senco in zavetje. Ker ji res lepa barva še ne pomaga dovolj, si je izbrala drugo vabo. Ima celo tovarno dišav, ki dobro deluje in vabi v goste žuželke, pa tudi nas divjake, ki jo v plačilo utragamo. Da pa ne boš mislil, da modra barva ne vleče dovolj, pogledj samo *pomladni svišč* ali *encijan*, ponekod tudi soldatki imenovan. Kadar odpre sinji cvet, se blišči v solncu kot biser. Pa še nekaj drugega! Cvete zgodaj spomladi, da ga druge rastline v okolici ne zadušijo. To boš zapazil splošno pri vseh manjših rožah. Ali so na krajih, kjer se jim ni bati tekmecev, ali pa cveto v času, preden se začno druge večje in močnejše rastline šopiriti.«

Medtem sva zavila s poti kar preko travnika proti ozkemu potočku. »Glej, kako je potok lepo obrobjen s *praprotico*. Ali ni lepa slika? Le pogledj malo krog sebe. Kadar začne še *spominčica* cvesti in tu ob potočku odpirati svoje male, sinje cvete, takrat nemara še celo tvojo lenobo premaga in te privabi sem.«

Encijan ali košutnik.

»Oprosti! Da me imaš za tako zakrknjenega nasprotnika sprehodov, je pa že malo preveč.«

»Nič preveč. Sicer pa upam, da te sedaj spravim večkrat kam ven. Če imaš le trohico smisla za lepoto, se ne moreš ustavljati. Verjemi, da ni noben šopek tako lep, kot je travnik v cvetju. Rdeči cvetovi *lučce* in bolj svetli *goreče ljubezni* se mešajo z modrim klobukom *zvončice*. Zraven se pridruži *kukavica* z malimi in drobnimi, škrlatnordečimi cveti. Za podlago tej pisani preprogi je zelena trava. V njej bleščijo bele *ivanjščice*, se svetlika *kumin*.

Pravi kras so razni *žafrani*. Sedaj jih ni več, je že prepozno, tudi jih tu v nižini ni toliko, kot po gorskih tratih. Ves travnik je posut z belimi cveti tako, da nimaš skoraj kam stopiti, ne da bi pohodil par rožic.«

»Kaj posebnega je pomladansko cvetenje po planinskih tleh. Ker sva z besedo že pri gorskih travnikih, ti lahko omenim *encijan*; ga je več vrst. Ljudje ga poznajo tudi pod imenom svišč ali košutnik. Potem so *sorodniki naše zvončice*, lepe *spominčice* itd. Med njivami dobiš sinji *jetičnik* (*veronica*).«

Zavila sva proti gozdu. »Le pogledj, že vidiš par novih zastopnic. Ob robu gozda se zateče v varstvo *vijolica*, tudi *zvončki* radi zaidejo sem, dasi so jih polni tudi bregovi in pobočja. Jako zgodnji so. Zvonček in *jeglič* kar tekmujeta, kdo bo prvi. Še leži sneg po zatišjih, ko se že prikazujejo. Komaj odcvete mali zvonček, ga že nadomesti *veliki zvonček*. Med zgodnjimi znanilci pomladi je *teloh*. Dasi cvete navadno spomladi, se vendar dobijo njegovi cveti že o božiču. Proti mrazu je dobro zavarovan, listi so debeli in kožnati, da jim mraz ne pride zlepa do žilvega. Po gorah boš videl *teloh*, ki mu samo stebelce in cvet gledata izpod snega. Imenuje se zato tudi snežena roža.

Stopiva črez potok, bova šla skozi gozd, mogoče vidiva še kaj novega! Glej, glej tu v grmovju! *Pljučnica* je. Drži se le bolj ob vlažnih krajih, najraje ob vodi. Pa še kosmata je. Zanimiva je pa, ker menjuje barvo. Najprvo je rožnata, kasneje rdeča, nazadnje pa modra. Prav kot mestna gospodična, ki hoče biti lepa in se zato vsak dan drugače pobarva. Pa nikar ne misli, da morda iz napa puha! Pač samo radi potrebe. Celo kačnik si ne zna drugače pomagati, kot da celo liste pobarva pegasto. Med vsemi temi in še drugimi se pa široko smeje *žoltica* z rumenim klobučkom. Čudno pa je, da se poniža semkaj kričavo pisani, domišljavi *čevljc*. Vsi ti se najraje tiščijo okrog potokov in po vlažnih mestih. Niso vajeni pomanjkanja in hočejo imeti vsega v izobilju.«

Med tem sva se vedno bolj pomikala v gozd. Prijatelj je govoril kot dež, dasi navadno ni bil zgovoren. Čudno se mi je zdelo vse, ker sem drugače dobival od njega le kratke in zafrkljive odgovore. »Kdo bi si mislil, da imaš tako namazan jezik!« — »Kaj se dolgočasiš?« — »Ne, ne! Prav nič! Samo to se mi čudno zdi, da si tako gostobeseden.« — »Se ti zdi čudno? Le kako moreš mimo vsega tega, ne da bi se navdušil. Se moreš zdržati, da bi ne obgovoril sedaj te, sedaj one rožice, ko so vendar vse tako ljubke? In ali ni tudi vsaka zase umetnina? Poglej njih barve! Kateri umetnik jih zna tako mešati? Poglej *peruniko*, opazuj natančno vse potankosti njenih barv, boš videl, da imam prav. Pa to še ni nič proti cvetom drugih rož, n. pr. orhidej v pragozdih. Te so šele pisane, da ti kar pleše pred očmi. — Še nekaj! Ko sva ravno o barvah govorila, vprašajva se, čemu pa vse to?«

»Radi žuželk menda. Vsaj tako so nas učili v šoli.« »Prav imaš. Vidiš, kako znajo vabiti. Pa ne skrbijo samo za to. Vse, kar jim ugaja, vse znajo porabiti; drugo pa, kar jim škoduje, pa prav previdno odklanjajo in zametujejo. Poznaš to? Sinji *jetičnik* je in tam *podlesna vefernica*, ki že oba jemljeta slovo. Kakor imajo druge rastline tam spodaj rade bolj vlažno, tako se te zadovoljijo z bolj suho zemljo. — Čemaž, ki tako močno diši, se ravno pripravlja, da otvori trgovino z medom, in tam zraven, v senci močnega drevja, napolnjuje njegov tekmeč *prvenec* svoje zaloge za poznejšo razprodajo. Ej, prvenec je tičko! Sladko vince mu posebno dobro prija. Le namoči ga v vinu, da se ga dobro nasrka, pa ti postane darežljiv in radodaren do skrajnosti. V svojih dobri volji odpre vse zaloge medu in dišav ter jih žrtvuje vinu, katerega potem z veliko slastjo pri primernih govorancah popijejo izletniki. Prav dobra in stara

Teloh cvete. (V ozadju Julijske Alpe.)

tvrdka za dišave je tudi *šmarnica*, majska krasotica.

Bolj z umetniškega kot trgovskega vidika si oglejva še par zastopnikov smrekovega gozda. — Kot prava orientalska preproga se od daleč vidi *pomladanska resa*. Živordeče pisani cveti se tišče nagosto, da tvorijo prava jezera in enotno pisane tkanine. Sosed *korček* (cyclamen) se stiska v senco, ker se boji do svojega lica. Ne pa tako *ozimka*, ki je jako zgodnja in prodaja zijala med prvimi ter se skazuje v popolnoma novi zlatorumeni obleki. — V grozde združene cvete lilaste barve ima *zlati klobuk*, rožnordeč je pa *volčin*.

Razen par mehkužnežev oživijo v gozdu rože precej zgodaj. Kaj bi pa tudi ne! Saj morajo, če hočejo dobiti kaj solnca! Ko drevje v gozdu ozeleni, ni misliti na solnčne kopeli, takrat zavladata senca in mrak. Treba se je torej do časa potruditi, preden drevesa s svojim listjem solncu zaprejo dostop do pritlikavcev na gozdnih tleh.«

»Se kaj ustaviva tukaj? Pri ‚Jaku‘ sva.«

»Pa se dajva malo, da dobim kaj sline. Tožliko že dolgo nisem govoril. Ti presneta reči ti, kako vpliva pomladansko razpoloženje na jeziček.«

Krepčala sva se in Lojze je ljubo govoril o svojih pomladanskih prijateljicah, ki po gozrah in logeh zvonkljajo in trobijo, da gre sveti Juri v deželo.

Gregor Hrastnik:

Breskova vejica.

JAKOB Dolinar je stal pred hišo in gledal v dolino, ki so jo zagrinjale vijoličaste večerne sence. Tod črez je vladal, čokati plavolasec z jeklenimi očmi, in vsi kmetje, od župana do vdove v njegovi koči kraj vasi so mu služili. Zakaj kakor mu je obraz sijal v vednem, krutem smehljaju, tako je bila trda njegova pest, ki jo je vodil oster, daljnoviden razum.

Vladal je tudi nad ženo, mlado gospo Marijo, ki ji ne bogastvo ne koprneča mladost nista mogla odpreti njegovega železnega srca.

Kako bi droben plamenček mogel raztopiti železno grudo?

Stara dekla je stopila iz hiše in ni mogla zadržati veselja v kriku:

»Gospodar, sina ste dobili!«

Šel je in dvignil rožno telesce prvorojenca na roke; iz glavice so strmele velike, jasne oči.

»Ta bo moj dedič,« je pomislil in divje veselje nezmagljivosti mu je dvignilo prsa. Pokimal je ženi in odšel.

Ko pa je drugi dan prišel zdravnik, zakaj ženi je grozila smrt, je sumno pogledal novorojenemu v oči. Blisknil mu je z žarnico v oči, pa niso trenile, ampak široko strmele v prazno. In še in še je preiskoval njegove strmeče oči.

Molče se je odpravil. V veži je srečal gospodarja in mu podal roko, ki je trepetala.

»Kako je z ženo?« je vprašal mladi mož z večnim nasmehom na trdih licih.

»Morda bo bolje, upajmo... Hotel sem vam povedati... saj ste mož...«

Dolinar ni trenil in je odločno pokimal, zakaj ženino smrt je že bil uvrstil v račune.

»Vaš otrok je popolnoma slep.«

Dolinarjev obraz je smrtno obledel in se drgetaje spačil.

»Ka—a—aj?« je zahropel in se oprijel z rokama zidu.

Zdravnik si je brisal očala in mu strokovno razlagal prirojeno slepoto. Možu so šumele njegove besede kot daljen slap, motno in nesmiselno, le ena se mu je vžgala v železno srce: slepota.

»Opozarjam vas, da bi bilo zelo nevarno, ko bi vaša žena sedaj zvedela, kaj je z otrokom.«

Dolinar je pokimal. Marija pa je še tisto noč tiho ugasnila, zroč z otožnim smehljajem na dete, ki je zagonetno strmelo v praznoto.

* * *

Jakob Dolinar, ki je bil spravljen ves svet pod se, se je boril s slepoto. Od zdravnika do zdravnika je šla pot, a dečkove oči so strmele

v večno temo. Ko ga je že vodil za ročico po poljih in vinogradih, ga je sin vpraševal:

»Očka, kaj je cvetje? Kaj je nebo, reka, ptica?«

Dolinarju je ugasnil smehljaj, obraz mu je posivel, pleča so se upognila. In grudnato srce je v bridki bolesti pokalo kot gora, ki se maha in sesuva.

Ljudje pa so rekali: »Dolinarja je zlomilo. Tudi on je oslepel, nič ne vidi, da mu grunt gine.«

Pa ni nič slišal. Blodil je s slepim sinom po svetu, da preмага slepoto.

* * *

»Vidiš, Marjanček, to je breskva, potipaj te nežne in velike cvetove, ki v šopih stoje po veji.«

Deček je rahlo položil ročice na vejo in jo poduhal.

»Kdaj ste jo vsadili, očka?«

»Vsadil jo je naš hlapec tisti dan, ko je tvoja mati prišla v našo hišo.«

»To je torej breskev moje matere, očka?«

»Da, sin.«

Deček je ulomil vejico in jo pritisnil na prsi. Potem je prijel očeta za roko in sta šla proti domu.

Pred hišo jima je plaho stopila nasproti ženska, vdova iz kočice kraj vasi.

»Gospod Dolinar, lepo prosim, počakajte za najemnino, dva otroka sta mi zbolela, nimam, da bi plačala. Zdravila, zdravnik, slaba letina...« je jokaje naštevala.

Dolinar se je zamračil. Fantič pa je z razstrtima rokama taval proti ženi in ji pomolil breskvino vejico:

»Vzemite, teta, ta je z breskve moje mame. Nesite svojim otrokom, da ozdravijo.«

»Pepa,« je tiho rekel Dolinar, »letošnja najemnina je že poplačana. Pa recite Mici, naj vam da jajce in masla za otroke, sem jaz ukazal.«

Žena je ostrmela in je videla, da so se slepcu odprle oči in so iz njih vrele solze usmiljenja in vdane otožnosti.

Venceslav Sejavec:

VERUJEM...

*Verujem v vstajenje zmagovito,
verujem v svetlobe morje,
ki čez širno bo prostorje
kakor zarij kres razlito.*

*Kdo je plah tako, da obupuje
sam nad sabo, bratom svojim,
kdo so, ki je tak bridko jim,
da srce zvonjenja jim ne čuje,
tajnega zvonjenja, ki dan oznanjuje.*

*Jaz — že vidim, da drevo poganja
novo, mlado brstje, iz temë in spanja
v solnce in življenje pogleduje...*

Dr. L. Simoniti:

Oj, ti živci!

ŽIVIMO z bliskovito naglico. Svet preprezajo električne žice, železniški tiri, stroji. Nad nami krožijo zrakoplovi, radio veže že dežele in mesta, hrup in ropot je povsod, mrzlično delo od jutra do večera — svetovna tvornica, bi rekli. Sredi ropota in šuma, piskanja in vrtenja pa živi — človek. S svojim umom si je upokoril naravo, z iznajdbami vedno dviguje vrednote svojega gospostva — a škodi svojemu zdravju.

V vrvenju in drvenju današnjega časa trpi človek zlasti na boleznih, ki jim pravimo živčne bolezni.

Ob lepih, solnčnih dneh, zlasti sedaj v prvi pomladi, vidimo trume meščanov, hiteče iz tesnih stanovanj in neprestanega vrveža v tiho, bogato prirodo, da se jim na prostem živci odpočijejo. Če jih opazuješ na izprehodu, slišiš pogosto tarnanje: nervozen sem, spati ne morem, čemeren postajam, vsaka malenkost me razdraži, brž se upeham. Tako tarnajo nele ženske, temveč tudi moški, zlasti oni, ki imajo opravka z duševnim delom.

Preprostemu, zdravemu deželanu so te bolezni skoro neznane. Živi v svežem zraku, giblje se na prostem, ni izpostavljen ropotu strojev, zato pa začudeno vprašuje: »Kaj ima gospoda, zakaj je čemerna, kaj je nervoznost, kaj so živci, kako človek oboli na njih, kako naj ravna, da jih ohrani zdrave?« Na vsa ta vprašanja bomo skušali odgovoriti kratko in poljudno.

Krona človeškega organizma je njegovo živčevje, najzvijšenější umotvor vsega naravnega stvarstva. Po živčevju občuje duh z vnanjim svetom. Prijetni in slabi občutki, veselje in gorje hitijo po živcih, ki jih radi primerjamo brzozavnim žicam, do možgan, središča vsega živčnega sestava. Ti so nekaka centrala, sedež glavnega poveljstva, kamor prihajajo vsi vtisi, vnanji in notranji. Od tu se oddajajo povelja vsem udom in vsem čutilom. Vse, kar osnuje človek v svoji volji do brega, lepega, slabega, se le po posredovanju živcev spremeni v dejanja.

Živčevje delimo v osrednje in obmejno (periferno). Osrednje živčevje delimo v možgane in hrbtne možge. Obmejno živčevje sestoji pa iz obmejnih živcev. Živci so nitkam podobni svežnji iz vlakenc živčne tkanine, ki se razprezajo po celem telesu in prepletajo s svojimi vejicami še najmanjše dele našega telesa. Ena izmed glavnih sestavin živčnega tkiva in njega hranivo je lecitin. Ker je delova-

nje naših živcev zelo živo, porabimo veliko količino te snovi. Ker pa je ta snov našim živcem nujno potrebna, jo moramo vsak dan nadomeščati in na novo tvoriti. Pri preveliki napetosti, prehudih duševnih naporih se uporabi toliko te snovi, da je ne moremo redno nadomeščati; ko se to zgodi, tedaj naši živci obolijo. Manjka jim lecitin, hranivo, ki je nujno potrebno za njihovo redno vzdrževanje. Vsako pomanjkanje lecitina živce oslabi in pojavijo se prvi znaki živčne razdraženosti, nervoznosti. Živčno bolan človek je izredno občutljiv in razdražljiv. Vsaka malenkost ga ujezi; zadostuje najnedolžnejša opazka, da ga užali; obupuje za prazen nič, nima vztrajnosti pri delu, je običajno slabe volje in do drugih nevljuden. To duševno stanje se lahko tako stopnjuje, da je s takim človekom vsako občevanje nemogoče. Najmanjši šum in ropot mu povzroča prave telesne bolečine. Živčno bolan človek je izredno plašen, brez vzroka se ustraši vsake malenkosti. Nekatere plaši samota in iščejo družbe, drugi pa se družbe izogibljujejo in radi samujejo. Živčno bolnemu začnejo pešati umske moči, več se mu raztresenost. Hujša stopnja živčne obolevnosti je živčni glavobol. Bolnika ne boli glava samo par ur, ampak včasih cele dneve. Nekateri bolniki pravijo, da čutijo grozovito težo na glavi, drugi pravijo, da se jim dozdeva, kot bi se jim hotela glava razbiti; zopet drugemu tolče v možganih enakomerno kot s kladivom. Vsaka misel, vsak zunanji ropot in šum še poveča že itak hudo trpljenje. Taki bolniki pravijo, da so čez mero utrujeni, in upajo, da bo utrujenost sama izginila, a kmalu spoznajo, da to ni več samo utrujenost, ampak bolezen. Takrat šele se zatečejo k zdravniku.

Ker živci prepletajo posamezne dele našega telesa, občutijo pri živčno bolnih osebah vsi organi posledice tega obolenja. Tek do jedi izgine, želodec polagoma odpove in ne prebavlja več redno in telo oslabi radi nezadostne hrane. Drugim zopet odpove srce, da jim vsako tudi najmanjše delo povzroči hudo bitje srca. Živčno bolna oseba se pri vsakem delu hitro utruji. Spanec ni več pravi. Noči ji minevajo brez spanca. Včasih se bolnik skuša nalašč utruditi, da bi ga spanec premeagal. Leže v posteljo, a glej, v trenutku je zapanost izginila in bolnik se izmučen premetava po postelji. Končno vendar zaspi, a to ni trdno spanje zdravega človeka, je samo temu podobno stanje, rahlo in prepleteno z mučnimi sanjami. Taki ljudje tožijo, da so zjutraj hujše utrujeni in izmučeni kot zvečer, ko gredo počivat. Sicer ni treba, da bi imel živčno bolni človek vse te znake, zadostujejo le nekateri, ki so pa vendar zadostni, da ga

dovedejo k zdravniku. Najboljše zdravilo za lahko obolele živce je počitek in razvedrilo v prosti naravi. A vsi si teh dobrot ne morejo privoščiti. Dosti jih je, ki so prisiljeni, da nadaljujejo svoje delo. Tedaj se začnejo posluževati različnih dražil. Naj omenim samo alkohol in tobak, ki sicer trenutno dvigneta živčno delovanje, a puste še večjo utrujenost in onemoglost, ko nehajo delovati. Ta sredstva so za živce prav taka, kot je bič utrujenega konja. Konj pod pritiskom napne še zadnje sile, a slednjič se zgrudi.

Pravilno zdravimo živce, da jih razdražene in utrujene pomirimo in jim damo nato primerno hranivo, ki jim bo nadomestilo izgubljeni lecitin.

Vsak živčno bolan človek se mora izogibati naglice v vseh svojih poslih in v vsem življenju. Zjutraj naj vstane zgodaj, tako, da se bo lahko počasi odpravil na delo. Vse naj dela redno in mirno, brez sile in strahu. Gotovo bo opravil veliko več dela tako, kot če bi delal z naglico. Tudi pri jedi naj se drži vodila, da je počasi in vsako jéd dobro prežveči. Zvečer po večerji naj si privošči kratek sprehod na svežem zraku, nato naj gre zgodaj spat. Vsak živčno bolan rabi veliko spanja. Zato potrebujejo ljudje, ki duševno napeto delajo, več spanja, kot telesni delavci. Zelo dobro vplivajo gorke kopeli, posebno v dneh, ko so živci zelo razdraženi. Hrana naj bo preprosta, zato pa tečna in izdatna. Škodljiva so za živce vsa dražila, kot poper, naprika, alkohol, kava, ruski čaj, tobak, sol in kis. Vse to so snovi, ki se jih mora živčno bolni izogibati, če si hoče spet pridobiti izgubljeno zdravje. Meso ni priporočljivo, ker vsebuje snovi, ki dražijo živce. Zelo priporočljiva je rastlinska hrana in vsakovrstno sadje, vsebujejoče dobro učinkujoče apnenčeve soli in fosfor, ki so celo potrebni za prehrano živcev. Važno živčno hranivo so jajca. Mleko ne vsebuje železnih soli, zato naj se živčno bolni ne prehranjajo s samim mlekom.

Če skušamo povzeti iz povedanega par kratkih naukov, si zapomnimo tole: zdravi in trdni živci so prvi pogoj, da more današnji človek vestno vršiti svojo življenjsko nalogo. Sodobni čas zahteva od vsakega posameznika, da je cel mož. Zato je nujno, da se skušamo ravnati tako, da se ohranimo zdrave in zmožne za delo. Svoje živce bomo ohranili zdrave, ako se bomo čim bolj približali materi naravi, ki nam bo ohranila, in če smo je zgubili, spet vrnila največjo zemeljsko dobro — zdravje.

Izbruh svetovne vojne.

Grožnje sodnikov.

KER so se obdolžitve profesorja Friedjunga proti voditeljem Srbsko-hrvatske koalicije naslanjale skoro izključno na dokumente iz kraljevine Srbije, je bilo za izid procesa zelo važno, da se zaslišijo kot pričé tudi merodajne osebnosti iz Beograda. V Zeleni knjigi je Friedjung na primer pričel sejne zapisnike društva »Slovenski Jug«, ki govore o zaroti proti Avstriji in celo o bombah, shranjenih v društvenih prostorih. Ali so ti zapisniki pristni in verodostojni, o tem je mogel najbolje pričati predsednik društva Božidar Marković. Friedjung je očital nadalje Pribičeviću in drugim jugoslovanskim politikom, da so prejeli denar iz srbske državne blagajne. V dokaz je pričel v Zeleni knjigi neko tajno poročilo srbskega diplomatskega uradnika dr. Spalajkovića načelniku vlade Pašiću in nekaj pobotnic iz državne blagajne. Da se dožene resnica, je bilo zelo potrebno, da se zasliši pred porotniki vsaj dr. Spalajković.

Toda mesto da bi se sodniki in obtoženci teh prič veselili, so se začeli z vsemi štirimi upirati, da bi ti inozemci prišli na Dunaj. Friedjung je izjavil: »Bomo videli, ali ima sekijski načelnik Spalajković dovolj poguma, da pride pričat. Izrabil bom priliko in dokazal, da je ta gospod držal v rokah vse niti velikosrbske propagande v Bosni in na Hrvatskem. Proti gospodu Spalajkoviću, temu inozemskemu povzročitelju veleizdajniških ruvarij, bom nastopil brezobzirno in mu dal za njegovo diplomatsko bodočnost potni list, ki ga ne bo rad kazal drugim.«

Friedjungov odvetnik je govoril še bolj odkrito. Če so dokumenti pristni, — je rekel — se inozemske pričé izpostavijo nevarnosti, da jih avstrijska oblastva zaprejo, zakaj obstoječi avstrijski zakoni ne delajo pri veleizdaji nobene razlike med domačimi državljani in inozemci.

Funderjev odvetnik je bil istega mnenja: »Če hočejo gospodje iz Srbije priti, naj pridejo, toda posledice si lahko vsakdo misli. V tem poslopju ima svoj sedež še drugo oblastvo (državni pravdnik) in ne vem, kaj bo to oblastvo v slučaju krivega pričevanja naredilo.«

To so bile očitne grožnje, ki naj bi prestrašile srbske pričé.

Predsednik sodnega dvora je razglasil sklep, da se gospodje iz Srbije ne povabijo na pričevanje. Med drugimi razlogi je navedel tudi tega, da ne gre vabiti prič, ki bi

se »po določilih avstrijskega kazenskega zakonika izpostavile lahko resnim nevarnostim«. Če se pa katera priča kljub temu v 4 dneh prostovoljno javi, jo bo sodni dvor zaslišal.

Tudi ta sodni sklep je bil prava grožnja. Priti v takih razmerah na Dunaj, je bilo znamenje resničnega poguma. Predsednik »Slovenskega Juga« vseučilišni profesor Božidar Marković je vendar prišel in se stavil na razpolago sodnji.

Markovićeve izjave.

Pričevanje profesorja Markovića je vzbudilo veliko pozornost. Sejni zapisniki »Slovenskega Juga«, ki jih je priobčil Friedjung v Zeleni knjigi, — je izvajal Marković — govore o podpredsedniku društva Jovanoviću, toda Slovenski Jug ni imel nikdar podpredsednika z imenom Jovanović. V Zeleni knjigi se imenuje nadalje kot tajnik društva Milan Stefanović, ki je vodil sejne zapisnike; v resnici se ni nikoli noben društveni tajnik imenoval Milan Stefanović in je oseba s takim imenom v Beogradu popolnoma neznana. Sejni zapisnik od 21. oktobra 1908., na katerega se Friedjung sklicuje, je pa kar očitna potvorba. Ta dan Slovenski Jug sploh ni imel seje, zakaj Božidar Marković nele da ni predsedoval sestanku v Beogradu, temveč je v tem času bival več tednov v Berlinu, kjer je poslušal na vseučilišču predavanja o kazenskem pravu in občeval z znanimi nemškimi učenjaki. O tem se sodni dvor prav lahko prepriča, če poižve v Berlinu, saj je Marković bil redno javljen policiji.

Odločni in pogumni nastop profesorja Markovića je naredil na poslušalce globok vtis. Celo odvetniki obtožencev so čutili, da je resnica na strani srbskega vseučilišnega profesorja. Stavili so mu najrazličnejša vprašanja, ga skušali loviti in zaplesti v protislovja, a njih trud je bil zastonj. Marković je trdno in odločno vztrajal pri svojem. Tedaj so začeli pričó žaliti. Odvetnik »Reichposte« je vprašal n. pr. Markovića, ali se mu zdi morenje kraljev dovoljeno. Zastopnik dr. Friedjunga je pa vprašal, ali je v Beogradu navada, da se v čitalnicah izdelujejo bombe za atentate. Marković je zavrnil, da na taka vprašanja ne odgovarja, ker je to pod njegovo častjo.

S takimi žaljivkami so hoteli odvetniki nahujskati domače porotnike proti Srbom. Inozemska javnost se je pa nad takim postopanjem zgražala.

Par dni za tem je sodni dvor zaslišal kot pričó češkega vseučilišnega profesorja Tomaža Masaryka, sedanjega predsednika češko-slovaške republike. Masaryk je rekel, da

se je začel zanimati za zadevo radi tega, ker so med obtoženimi jugoslovanskimi politiki njegovi prijatelji in nekdanji učenci. Med te spadajo Supilo, dr. Lorković, prof. Šurmin, Pribičević, Budisaljević in cela vrsta politikov iz kraljevine Srbije. Masaryk ni mogel verjeti, da bi njegovi učenci bili zmožni kaznivih dejanj. Zato je potoval v Beograd in proučil zadevo na licu mesta. V svoje veliko veselje se je prepričal, da so bile vse vesti o protislovesni zaroti gola izmišljotina. Kar se tiče dokumentov, ki jih je profesor Friedjung priobčil v Zeleni knjigi, se vidi že na prvi pogled, da so potvorjeni. Niti srednješolec bi ne mogel pisati tako nerodno, kakor je v Friedjungovih dokumentih pisal najsposobnejši srbski državnik Nikola Pašić. Sicer je pa zunanji minister Srbije Milovanović obdolžitve zoper srbsko vlado uradno zavrnil, ne da bi mu bil avstrijski zunanji minister Aehrenthal kaj odgovoril. To pomeni, da ni imela avstrijska vlada v rokah nobenih protidokazov in da je torej Milovanović govoril resnico.

Največjo pozornost je pa vzbudilo pri procesu pričevanje srbskega diplomatskega uradnika dr. Spalajkovića. To je bil po Friedjungovih izjavah glava vseh zarotnikov in veleizdajalcev, njemu je Friedjung grozil z nevarnimi odkritji, če se prikaže na Dunaju.

Spalajkovićevi dokazi.

Ko se je stasiti, elegantni diplomat kljub temu predstavil sodnikom, so vsi napeto čakali, kaj bo. Spalajković je rekel, da so dokumenti od začetka do konca lažnivi in da so bili sestavljeni z namenom, da se Srbija, srbska vlada, Slovenski Jug, on in Srbsko-hrvatska koalicija očrnijo. Poročila načelniku vlade Pašiću, ki ga je priobčil profesor Friedjung, jaz nisem nikoli spisal. Predlagam, da se primerja moja pisava z izvornim dokumentom. Izvedenci bodo ugotovili, da je bila moja pisava potvorjena. Predsednik sodišča je odgovoril, da ima sodnja na razpolago samo tiskan prepis, izmaknjeni izvornik je moral vohun najbrž takoj spet nesti na svoje mesto v srbsko zunanje ministrstvo. To je izključeno, — je upadel Spalajković — zakaj ta dokument sploh ne obstoji. Za to Vam nudim še ta le dokaz: na môjem dozdevnem poročilu Pašiću stoji v Zeleni knjigi uradna številka 3027 in datum 4. junij 1907. Število spisov, ki jih je ta oddelek srbskega zunanjega ministrstva v celem letu 1907. izstavil, je pa le 1991. Številka 3027 je torej izmišljena. V poročilu je nadalje zapisano, da sem se sestal v Zemunu s Svetozarjem Pribičevićem in mu ponujal denar, da bi podkupil srbske časnike iz Avstrije. Resnica je, da Svetozarja Pribiče-

viča sploh ne poznam in ga nisem nikoli v življenju srečal. Da je poročilo izmišljeno in zlagano, se vidi tudi iz nastopnega dejstva: Pribičeviću sem jaz baje rekel, da bo srbska vlada lahko dala večje podpore šele, ko namjame inozemsko posojilo, o katerem bo parlament sklepal v jeseni. Tako je napisano v Friedjungovem dokumentu, ki nosi kakor rečeno datum 4. junija 1907. Ves svet pa ve, da je srbska vlada to posojilo najela že eno leto prej in ga je srbski parlament 1906. tudi odobril.

Ravno tako je Spalajković dokazal lažnost drugih dokumentov, kjer so stale zopet krive, čisto nemogoče uradne številke, napačni podpisi uradnikov, nesrbski izrazi in tako dalje.

Če sodniki mojim izjavam ne verujejo, — je rekel Spalajković — je srbska vlada pripravljena, prositi velesile, naj se po svojih zastopnikih v Beogradu prepričajo o resničnosti mojih trditvev. V imenu srbskega zunanjega ministra je Spalajković dodal, da lahko tudi avstro-ogrski poslanik v Beogradu preišče zadevo, kar bi srbsko vlado le veselilo. Zadostuje, da se v Beograd pošlje brzojavka, pa bo srbsko zunanje ministrstvo dalo takoj poslaniku grofu Forgachu knjige in spise na vpogled.

Po izjavah drja Spalajkovića so se začela izpraševanja sodnikov, odvetnikov in prof. Friedjunga, ki so trajala dolgo časa. Spalajković je odgovarjal mirno in vljudno in se ni dal spraviti iz ravnotežja. Mesto napovedanih odkritij, ki bi morale Spalajkovića uničiti, je Friedjung pričo le žalil in izzival. Predsednik sodnega dvora je vse to dovoljeval in kazal tako svojo pristranost. Ko se je Spalajković po večkratnih Friedjungovih žalivkah obrnil z nemo kretnjo do porotnikov, se je predsednik tolikanj spozabil, da je zavpil rezko v diplomata: »Prosim, da gledate nekoliko k meni!« Toda Spalajković je pri tej priliki pokazal vso svojo dobro diplomatsko vzgojo: mesto da bi razburjeno protestiral, je na malenkostno žalitev molčal. Nad predsednikom se je maščeval s tem, da se mu je ob koncu dolgega zasliševanja za njegovo »nepristransko zadržanje« prijazno zahvalil in se z vljudnim poklonom odstranil iz dvorane.

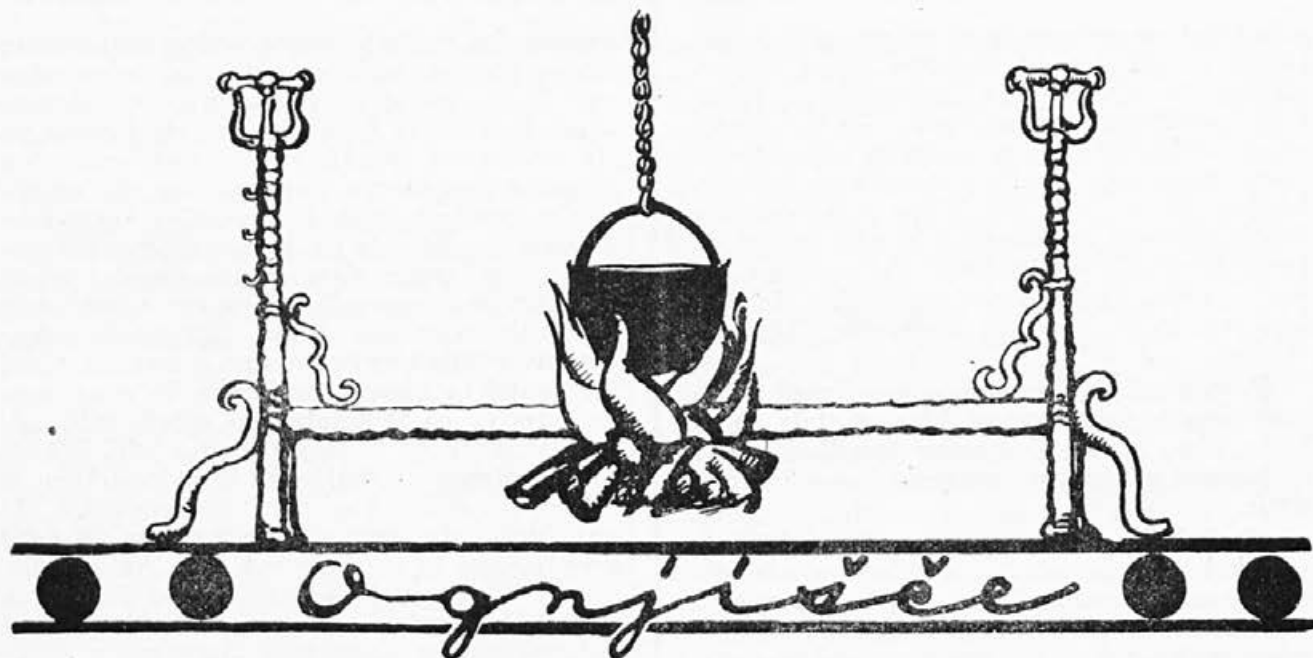
Poravnava.

Po Spalajkoviću je bila zaslišana še cela vrsta prič: poslanci, generali, bivši bani in druge vplivne osebnosti; toda najbolj uničujoče izmed vseh so vplivale na avstrijske vladne kroge vendarle besede srbskega diplomata. Posebno neprijetno je bilo vladi, da so Spalajkovićeve izjave našle velik odmev v

inozemstvu in da je tujina vedno bolj napeto sledila poteku procesa. Porazno je učinkovalo tudi poročilo strokovnjakov, slovenskega profesorja Rešetarja in drja Krausa, ki sta dobila od sodnije nalog, naj jezikovno preučita dokumente. Jezikoslovca sta ugotovila v Friedjungovih spisih težke slovnične napake in rekla, da jih je moral sestaviti človek, ki »ni trden ne v srbski slovnici in ne srbskem pravopisu.« Tako ne more pisati niti »srednje izobražen Srb«. Lažnost dokumentov je bila torej neovržno dokazana. Grof Aehrental in njegovi uradniki iz zunanjega ministrstva na Ballplatzu so začeli zato silno pritiskati, da bi se proces potlačil. Poslali so k profesorju Friedjunku in k tožiteljem iz Srbsko-hrvatske koalicije posredovalce, ki naj delajo na spravo. Friedjung se je čutil prevaranega in se silno jezil na Aehrentala. Članek v »Neue Freie Presse« od 25. marca 1909. je bil napisal v najboljši veri na podlagi dokumentov iz zunanjega ministrstva, sedaj se pa odkrivajo spisi za sleparsko potvorbo. Friedjung, ki je slovel za vestnega in bistroumnega zgodovinarja, je vedel, da je njegovo ime omadeževano. To je vzrok, da se je Aehrentalovim posredovalcem uprl, odbil spravo in prekinil zveze z zunanjim ministrom. Šele ko je znani politik dr. Baerenreither kot zaupnik prestolonaslednika Franca Ferdinanda posegel vmes, je Friedjung začel popuščati. Dr. Baerenreither je dokazoval, da gre pri tem procesu za ugled avstro-ogrške diplomacije in čast države ter dal poslancem Srbsko-hrvatske koalicije točne obljube, da se bodo neznosne politične razmere na Hrvatskem zboljšale. Rotil jih je, naj umaknejo tožbo proti profesorju Friedjunku in Reichsposti. Tožitelji so odgovorili, da pristanejo na to samo pod pogojem, da se ne bodo potvorjeni dokumenti nikoli več politično izrabljali proti Srbsko-hrvatski koaliciji. Tako je prišlo 22. decembra 1909. do poravnave.

Ko se je drugi dan začela sodna razprava, je profesor Henrik Friedjung javno priznal, da so nekateri dokumenti očitno potvorjeni in »da bi se tudi drugih ne hotel več posluževati«. Pri svojem dosedanjem delovanju in tudi pri današnji izjavi je imel pred očmi samo »blagor skupne domovine«. Nato je zastopnik tožiteljev dr. Harpner umaknil tožbo, češ da je po besedah profesorja Friedjunga postala resnica vsem očitna. Svet je spoznal, v kakšnih političnih razmerah žive Srbi in Hrvati Avstro-Ogrske, in zato je mnenje vsega sveta in zgodovine na strani Srbsko-hrvatske koalicije. Predsednik sodnega dvora je zaključil razpravo z željo, da bi ta proces prinesel Avstriji najboljše sadove.

(Dalje.)

NAŠA HRANA: KROMPIR.

Pri nas prihaja krompir na mizo bogatega in ubogega. Eden ga uživa lepo ocvrtega, drugi celega pečene-ga, z maslom kot piré, drugi kuhanega v oblicah, tu vabijo krompirjeve svalčiče s pečenko, tam oblice s kislim mlekom, itd. Na sto načinov pripravljamo krompir in pravijo, da kjer sade krompir, tam se ni bati lakote. To pa vendar ni res.

Spominjam se začetka vojne. Na Trnovem pri Gorici je bilo. Mož, ki je redil družino, je bil poklican k vojakom, doma je ostala le žena s kopico drobiža, ki je kričal, da je vedno lačen. Vojaške podpore še niso bile urejene in ker je družina živila — drugače ni mogla — iz rok v usta, ni bilo prihrankov. In nekega večera sem videl — bilo je l. 1914. — da je uboga mati štela krompirje, koliko jih sme deti v lonce za vsakega. Videl sem, da je dela kuhati za vsakega štiri krompirčke. Druga-ga ni bilo za večerjo, le krompir brez soli in masti. Kljub krompirju je bila lakota.

Pred 400 leti še ni bilo v Evropi krompirja. Šele ko so odkrili Ameriko, so ga iz južnoameriških dežel Peruja in Čileja prinesli v Evropo. Kdo ga je prvi prinesel, ni znano, pač pa vemo, da so ga na Irskem prvič sadili l. 1584. in v Nemčiji prvič 4 leta pozneje. Krompir pa se dolgo ni mogel udomačiti, ker ga niso znali pripraviti. Tudi niso vedeli, ali naj uživajo zelene kroglice na vrhu stebel ali podzemeljske gomolje.

Gospodarski pomen.

Splošno se je razširil krompir po Evropi šele sredi 18. stoletja, danes pa je razširjen več ali manj po celem svetu, največ v zmernem podnebnem pasu, to je v krajih, kjer ni najostrejših zim in zelo vročih poletij.

Vsako leto posadijo na svetu okoli 15 milijonov hektarjev zemljišča s krompirjem, ki da letno približno 1.800 milijonov stotov gomoljev. Torej se pridelava na vsem svetu približno 1 stot krompirja na vsakega zemeljskega prebivalca. Največ krompirja se pridelava

Nemčiji, kjer je krompir tretji najvažnejši prehranilni predmet in sledi takoj za pšenico in ržjo, to je za vsakdanjim kruhom. Nemčija pridelava približno petino vsega krompirja. Za Nemčijo sledi danes Zedinjene države Severne Amerike, potem Francija in Poljska, Anglija in Rusija. Zelo mnogo krompirja se pridelava tudi v vsej Srednji Evropi. V Italiji krompir dosedaj ni posebno cenjen, ker v večini krajev domače seme izkali prej ko je ugoden čas za sajenje. Vendar pa izvažajo iz Italije letno precejšnje količine krompirja, in sicer od marca do junija, predvsem iz Sicilije in okolice Neapolja. Tam sade skoraj izključno le seme, katerega uvažajo iz Holandske, Nemčije in Anglije, sade pa krompir že novembra in decembra meseca.

Alkohol, škrob, moka.

Motil bi se, kdor bi mislil, da večino krompirja použijemo ljudje. Večji del krompirja se porabi v obrtne namene predvsem za izdelavo alkohola. V Nemčiji, na Češkem, Poljskem in v Rusiji pa tudi drugod je mnogo tvornic, ki predelujejo krompir v špirit. Krompir predelujejo tudi v škrob. Iz krompirja izdelujejo potem izborno krompirjevo moko, katero rabijo predvsem za močnate jedi. Iz krompirja dobivajo tudi različne sladkorne sirupe, itd.

Da se krompir rabi tudi za živalsko krmo, je vsakomur znano, posebno pri nas, kjer je krompir večkrat edina krma za opitanje prašičev.

Kaj vsebuje krompir.

Med raznimi vrstami krompirja je velika razlika. V splošnem vsebuje krompir v 100 delih 70 do 75 odstotkov vode, 18 do 26% škroba, 4% drugih ogljikovih vodikov, 1% beljakovin in 2% lesnine.

Tvornice za špirit in škrob žele dobivati krompir s čim višjim odstotkom škroba, ker le iz tega je mogoče dobiti mnogo alkohola ali škroba. Danes poznamo krompirjeve vrste, ki vsebujejo že nad 26% škroba. Tak krompir je posebno težak, pri kuhanju se pa kaj kmalu

razkuha in razpade v moko, za hrano pa je pust. Vse drugače je s krompirjem, ki vsebuje manj škroba in več beljakovin, kar velja za tolminsko vrsto »kamnik«, ki jo drugod poznajo tudi pod imenom »ida«. Zato pa je ta vrsta tudi najbolj priljubljena za hrano. Za živalsko krmno pa več zaleže na škrobu bogat krompir.

Hranjenje krompirja.

V veliki vročini krompir kmalu izkali, v hudem mrazu pa zmrzne, in sicer zmrzne pri 2° C pod ničlo. Čimbolj pritiska mraz, tem slajši postaja krompir: škrob v krompirju se spreminja v sladkor. Sladek krompir se deloma zopet spremeni v navadnega, če ga več časa hranimo na prostoru, kjer je 18 do 22° C toplote. Če pa je bil krompir dolgo časa v zelo mrzlem prostoru (nižje kot 2° C pod ničlo), potem popolnoma zmrzne, najprej se poti, potem pa požni in segnije.

Zato je treba hraniti krompir kolikor mogoče pri zmerni toploti, to je ne izpod ničle in tudi ne nad 20 stopinj toplote. Najprimernejša toplota je 6 do 10° C, toplota, ki je navadno v dobrih kletih.

Zastrupljenje s krompirjem.

Ali se je mogoče zastrupiti s krompirjem? Gotovo! Krompir vsebuje strup, ki se imenuje solanin. Največ tega strupa je v klicah, potem pa v ozelenelem krompirju, to je v takem, ki je bil dolgo časa na zraku. Pri kuhanju bi morali paziti, da klice odstranimo in da ne kuhamo pozelenega krompirja, posebno pa ne v kmečkih juhah, to je mineštrah. Če bi človek pojedel samo en pozeleneli krompir, bi lahko umrl od zastrupljenja.

Iz tega sledi, da ne smemo dajati krompirjevih klic in pozelenega krompirja niti živalim.

UŠI IN CVETLICE.

Če sanjaš o ušeh in iščeš razlage v sanjskih knjigah, potem zveš, da boš dobil denar. Koliko denarja pa bi že morali imeti naši cvetličarji, ki imajo na svojih cvetličah večkrat na tisoče uši in to ne v sanjah, temveč resnično. Če bi bile sanjske bukve prave, bi morali biti naši cvetličarji milijonarji.

Če hočeš odpraviti uši s cvetic, moraš takole postopati:

Palme in aspedistre (ščitovke) moraš itak od časa do časa oprati, navadno vsakih 14 dni. Dodaj takrat mlačni vodi nekoliko mazavega mila (sapone molle) ali malo nikotina (tobačnega izvlečka — tudi voda, v kateri so se kuhali ogorki) in pomij liste in stebelca. Uši bodo poginile.

Če so uši hudo napadle vršiček rožnega grma, odreži ga in sežgi z ušmi vred, ker itak tak vršiček ni prida.

Borbo proti listnim ušem, pa začni takoj, ko jih opaziš. Poškropi grmičje z vodo, v kateri si kuhl skozi par ur kvasijeve trščice ali pa z vodo, kateri si dodal na liter po 1 do 2 dkg tobačnega izvlečka.

ZA KUCHARICE.

Čebulna omaka. — Vzemi: četrt kg čebule, 5 dkg masti ali masla, 1 žlico sladkorja, 1 žlico moke, sol, popra, žlico kisa. — Opraži v vroči masti najprej sladkor, potem prideni prav drobno seseklano ali nastrgano čes-

bulo in jo nekaj časa duši. Nato potrosi z moko ter vse skupaj zarumeni. Zalij z vodo ali še bolje z juho, osoli, opopraj, kuhaj še nekaj časa in nato še okisaj.

Pečena velikonočna gnjat. — Odstrani gnjati nogo in jo dobro osnaži — najbolje operi. Iz moke in potrebne vode napravi srednje trdo testo, ki naj bo brez soli. Razvaljaj testo na prst debelo in zavij z njim gnjat. Peči jo v pečici pri srednji vročini 3 do 4 ure, kar zavisi od velikosti kosa.

Pečeni gnjati odstraniš testeno lupino, katero uporabiš morda h kaki juhi (fižolovi, krompirjevi) mesto drugih testenin; sicer pa otroci posebno na kmetih kaj radi take reči pohrustajo.

Tako pripravljena gnjat je boljša kot kuhana, ker ne izgubi redilnih snovi in ohrani ves svoj okus.

Vipavska potica. — Vzemi: tri četrt kg moke, 4 dkg kvasa, 4 rumenjake, 5 dkg sladkorja, 10 dkg masla, približno pol litra mleka. — Nadev: pol kg orehovitih jedrc, četrt kg rozin, četrt kg sladkorja, nekoliko limonove skorjice, malo sladke skorje (cimeta) in kozarček ruma, 1 jajce, 5 dkg masla.

Pristavi kvas; razžvrkljaj v mlačnem mleku rumenjake, maslo, sladkor in sol. Iz te tekočine, presejane in pogrete moke ter vzišlega kvasa napravi testo, katerega prav dobro stepi ter ga deni na toplo vzhajati.

Medtem pripravi nadev: zmelji orehova jedrca, prideni očiščene in oprane rozine, sladkor, cimet, nastrgano limonovo skorjico in rum ter vse dobro premešaj. Če nimaš ruma, uporabiš lahko tudi vino.

Ko se je testo zadosti dvignilo, ga razvaljaj, pomaži najprej z razžvrkljanim jajcem, nato še s stolpljenim maslom, potrosi ga z nadevom in potico lepo zavij ter deni v z maslom namazano in z moko potreseno obliko ter pusti vzhajati. Preden jo deneš v pečico, pomaži jo z beljakom. Peči jo približno 1 uro.

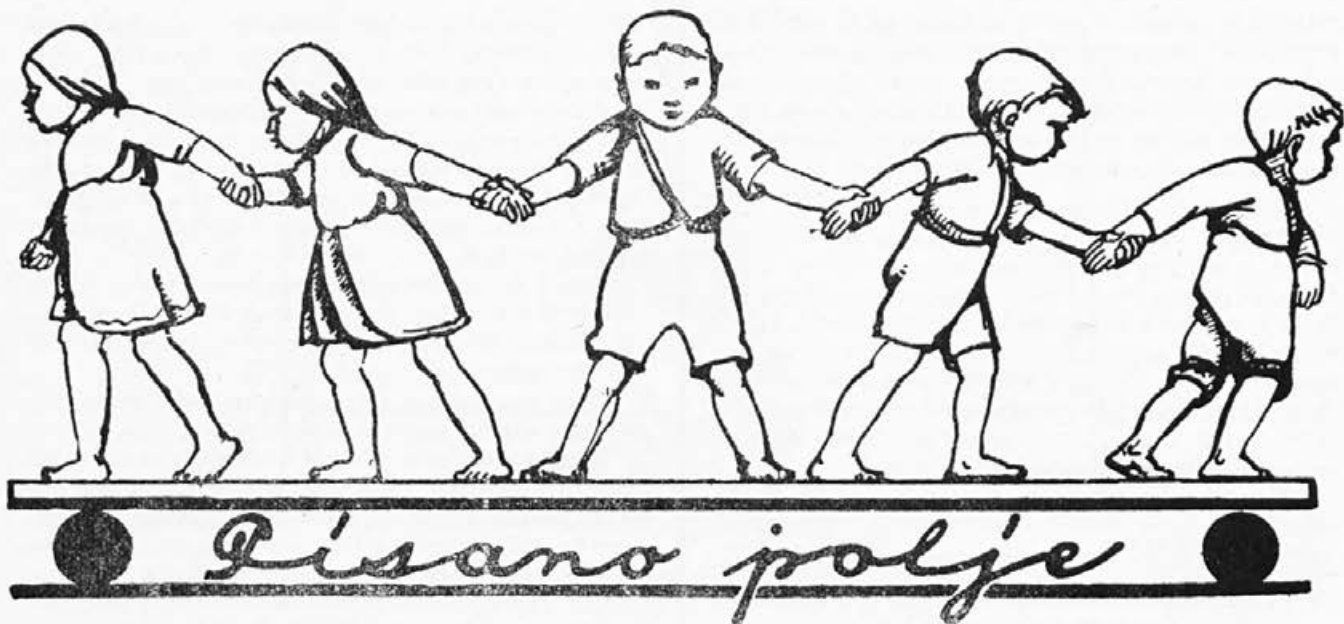
Piškotni kruh. — Vzemi 25 dkg sladkorja, 5 jajc, 25 dkg moke, surovo maslo in moko za obliko. — Mešaj jajca s sladkorjem najmanj pol ure. Potem prideni polagoma še moko ter prav rahlo premešaj. Testo deni v obliko, namazano z maslom in potreseno z moko, ter speci v pečici. Pečen in ohlajen piškotni kruh zreži na pol centimetra debele rezine.

Čokoladni kruh. — Vzemi: 10 dkg presejanega sladkorja, 7 dkg moke, 3 dkg nastrgane čokolade, 4 jajca in noževno konico pecilnega praška. — Mešaj rumenjake s sladkorjem pol ure. Primešaj polagoma moko, kateri si primešala nastrgano čokolado in trdi sneg iz beljakov ter pridaj pecilni prašek. Testo deni v z maslom namazano in z moko potreseno obliko ter speci.

KROJNA PRILOGA ZA APRIL.

»Družina« je pripravila za veliko noč našemu ženskem svetu lep dar. Priloga prinaša okusno sestavljen načrt za velikonočni prt, s katerim ženske pokrivajo jersbase s poticami, gubanicami, maslenim kruhom in drugimi velikonočnimi blagodatni, ko jih nesejo blagoslovit. Zelo lep je tudi načrt za oltarni prt. Oba sta sestavljena po slovenskih narodnih motivih; torej sta pristno blago naše domačije. Razen tega prinaša priloga še vrsto drugih risb za vezenine, skoro vse v slovenskem slogu.

Jože:

VELIKA NOČ V MACEDONSKIH GORAH.

Bilo je krvavega leta 1918. Na desni je stala Durdica in gledala po starodavni domovini Aleksandra Velikega, na levi je silil v višavo z jarki prepleteni Kovel, ki je bil v mirnih časih pokrit s temnim gozdom, zdaj pa čisto gol. Po gubi sredi obeh gora je grmel bistri Poroj z izbornimi postrvmi.

Z 12 vojaki sem držal utrjeno postojanko na klanecu, ki je bil v prejšnjih časih pot za lahke noge macedonskih komitašev in za črede ter ovčarje. Nad leto dni pa je bil klanec pretrgan. Na enem koncu sem ga obvladal jaz, na drugem je stala nemška strojna puška z bolgarskim moštvom. Moja postojanka je bila majhna utrdba. Vsak vojak je imel za slučaj napada določeno mesto z urejenim streliščem, katerega bi mogla razrušiti le težka granata. Za vsakega je bil na razpolago tudi kup bomb, s katerimi bi lahko gospodovali tudi nad desetkratno premočjo.

Po noči nihče ni spal, ker je bila treba bedeti. Nemci so v Franciji napadali in igrali svojo zadnjo karto, mogoče nameravajo napasti tudi pri nas. Mogoče bi skušali prevaliti črez mojo postojanko, ker tam je vodila najkrajša pot v dolino. Po noči smo kuhali in stražili, črez dan pa je stal na straži le en vojak, ostali so spali.

Pozno popoldne je bilo, ko sem zlezal iz svoje višave mreže v kritju. Pogledal sem naokoli. Gosta in siva megla se je vlekla po vsej porojski kotlini. Iz megle stopi kapral Stojkovič in pravi:

»Podnaredniče! Turški čoban (pastir) je prignal trop ovac prav do klanca. Zaželel sem si dobrega mesa in zagnal krogljo v janca. Turčin je jezno pogledal, pa mu sem zagnal drugo okoli ušes. Obrnil se je in jo odkuril dolgih korakov ter srdito poganjal čredo v dolino. Evo ti ustreljenega janca, privoščimo si ga.«

V sreču mi kapralovo junaštvo ni bilo povščeči, a v zakrknjeni vojaški duši taka dobra misel brž ugasne.

Veselim se, da si bomo mogli speči dobrega svežega janca in da se nam ne bo treba krmiti vedno le z zmrznjenimi ovcami, ki so jih Angleži vozili v Solun iz Avstralije.

Ker se je megla vedno bolj valila, sem poslal prej kot navadno dva vojaka na poveljstvo pod Kovel po naše deleže. Nato sem obšel postajanko, privezal na žico par novih kositrnih škatelj, ki naj bi zvonile in nas opozorile, če bi nas sovražnik napadel. Do teme sem se potem pogovarjal s stražarji in se vrnil v kritje, baš ko sta se vrnila vojaka s hrano.

Debelo sem pogledal, ko sem videl, da je zame zavoj. Odkod pa? Kdo se je spomnil name, samotnika? Ali tista stara angleška učiteljica, s katero sem se seznanil na Škotskem, ko smo potovali iz Rusije na solunsko bojišče? Ali morda ljubezniva francoska družina iz Orange, kateri sem tu pa tam pisal kakšen listič?

Hitro odvijem ovoj in zagledam lepo potico, zraven nje pa steklenico konjaka ter pismo, v katerem mi vošči vesele praznike francoski župnik, ki je za uradnika pri pekovskem oddelku v Vertekopu in s katerim sem se bil spoznal pri poveljstvu druge armade vojvode Stepanoviča v Subotskem. Šele iz tega pisma in iz solunskega dnevnika »Narod«, ki je voščil vsem katoličanom vesele velikonočne praznike, sem spoznal, da je drugi dan velika noč in da je danes velika sobota.

Vojaki so me obstopili in brž razumeli, da praznujem drugi dan veliko noč, uskrs.

Prečital sem časopise, Stojkovič je skuhal večerjo in treba je bilo iti na stražo. Sicer je malo verjetno, da bodo Nemci in Bolgari navalili ravno na veliko noč, a mogoče je vse.

Proti polnoči zavzoni. Stražar zvonil na vse moči. Kaj je? Hitro vsi v orožje! Jaz pa tečem k stražarju. »Kaj je?« »Tam v žici je nekdo. Žica zvonil!« Vržem raketo in zagledam v žici za skalo vojaško čepico. V odsevu rakete se je pokazalo ozemlje prosto sovražnika. Zakričim, naj dvigne roke, drugače vržem bombo.

Polagoma vstane oseba, oblečena kot ruski vojaki. Kmalu se dvigne poleg njega podoben vojak. Ukažem, da prideta hitro k meni z dvignjenimi rokami, drugače bomo streljali. Prikobacata se iz žice. Vprašam ju po ruski, ker bolgarskega nisem znal. »Kdo sta?« »Ja ruski.« — »Kaj, za vraga, Rusa sta? Od kod? Kako sta prišla sem?«

Odvedel sem ju v kritje, a samokres sem imel vedno napet, ker v jarku ne smeš nikomur zaupati. Sedeta in mi pripovedujeta svojo zgodbo:

Prišla sta z ruskim oddelkom na solunsko bojišče, kjer so se vzajemno borili vsi zavezniki: Angleži, Francozi, Italijani, Rusi, Srbi, Grki, jugoslovanski dobrovoljci, francoski črni Senegalci, rumeni francoski Anamci, Avstralci in druge narodne čete. Ko pa je Rusija sklenila v Brestu Litovskem mir, so ruski oddelki na solunski bojni črti zamenjali s Francozi in Ruse določili za delo. Kmalu so se Rusi razdelili v tri skupine: ena skupina se je hotela bojevati naprej ob strani zaveznikov; druga skupina je bila pripravljena delati za zaveznike, a ne se bojevati, tretja in največja skupina pa je silila domov v Rusijo, da še začasa pobere delež na veleposestniški zemlji, katero so na debelo delili. Ker je bil prevoz v Rusijo skozi Dardanele nemogoč, čez Italijo, Francijo, Anglijo in na Arhangelsk pa dolg in nevaren, so zavezniki končno odločili, da se vsi Rusi na solunski fronti zaposlijo pri delih, in sicer prva skupina kot delavci pod lastnim nadzorstvom in z višjo plačo, druga skupina s slabšo plačo je delala pod nadzorstvom belih neoboroženih Francozov, tretja gruča pa, ki je bila precej boljševisko navdahnjena, je morala delati pod nadzorstvom črnih Senegalcev, ki pa so postopali z njimi kot z vojnimi ujetniki.

Moja dva Rusa sta spadala k zadnji skupini in sedaj sta hotela uteci čez našo črto k Nemcem in Bolgarom ter od tam v Rusijo, da dobita zemljo. Skušal sem jima dopovedati, da so njihovi računi zgrešeni, ker morajo ruski ujetniki v Avstriji in v Nemčiji še vedno delati in da se niso vrnili v Rusijo. Prosila sta me, da naj ju pustim čez žico. Ko sem jima povedal, da se morata pod stražo vrniti v taborišče, sta rekla, da naj ju raje ustrelimo.

Prepričan sem bil, da se do jutra že premislita. Skušali smo jima kave, dali kruha, spekli mesa in naročil sem Bogdanu iz Aleksinca, naj ju straži. Rusa sta videla, da ne bosta mogla uteci, in sta zaspala.

Obšel sem stražarje in vprašal, če so še kaj opazili. Milan iz Čuprije mi pravi, da je vse tiho. Baš takrat zopet zazvoni žica. Vržem raketo. Pred žico stoji vojak z dvignjenimi rokami in pravi: »Bre bratko bre, ne streljal. Ja Blgarin.« — »Pojdi sem« mu pravim in polagoma se skobaca skozi žico. Kapo ima enako kot Rusi, oblečen pa je drugače. Brez orožja je prišel, obleka je razcefedrana, iz obraza mu gleda lakota. Kaj, take vojake ima car Ferdinand? Kmalu bo konec. Odvedem Bolgara v kritje. Bogdan iz Aleksinca je dobro znal bolgarski, jaz sem tudi razumel nekoliko; Rusa sta se zbudila in menili smo se do zore.

V podzemskem kritju smo čepeli okoli ognja, na katerem je kapral pekel janca. Govorili smo o vojni in

miru, o svobodi in vstajenju sveta, da pride zlata doba, ko bodo vsi narodi svobodno zadihali... Tovariš Lala iz Banata je prilezel po stezi iz doline in nam pritoril mleko, ki ga je bil skrivši pomolzel v Turčinovi čredi. Okregal sem ga, ker je brez dovoljenja zapustil bojno mesto, a milo se mi je storilo, ko se je opravičeval, da je hotel meni napraviti praznični zajutrek z belo kavo. Zarja se je vžigala nad temnimi gorami in spečim bojiščem, ko smo se lotili slavnostnega obeda. Čudna slovanska družba: dva Rusa, en Bolgar, prostovoljci iz vseh hrvatskih in srbskih dežel, sredi med njimi pa njih poveljnik in gostitelj, goriški Slovenec. Janca smo zalili z belo kavo, osladili s potico in poškopili s konjakom. Potem sta dva vojaka pospremila vse tri izgublence, oba Rusa in Bolgara, na bataljonsko poveljstvo. Stopil sem iz kritja in se zagledal v dolino. V grmovju ob Poroju so začeli gostoleti slavčki, lepo in prisrčno kakor pojo v logu pod našo vasjo tam na Vipavskem....

Tako je bilo velikonočno jutro leta 1918.

A. K.:

DOBRE KNJIGE.

Vodnikova družba v Ljubljani je za l. 1930. izdala tri knjige, in sicer: Vodnikovo pratiko za l. 1930., Savinškovo povest »Zgrešeni cilji« in Kozakovo povest »Lectov grad«. Pratika ne prinaša nič obče zanimivega. Slab vtis, ki ga napravi Savinškova povest, zbrise Kozakov »Lectov grad«, ki snovno sicer ni nov, a je krepko podan. — Jugoslovanska knjigarna je izdala 33. zvezek Ljudske knjižnice, ki vsebuje prevod Bridgesove povesti »Na pomoč!« in pet novel italijanske pisateljice Grazie Deleddé. Dočim je Bridgesova povest umetniško zelo malo vredna, se Deleddéovih novel človek razveseli.

— Zadnje mesece smo dobili dve tehtni in zlahka filozofski deli. Anton Sovré je prevedel iz grščine znameniti Platonov dialog »Phaidon« (razgovor o nesmrtnosti duše). Razgovor se je vršil na dan Sokratove smrti. Preden je Sokrat izpil strup, je svojim učencem dokazal, da je človeška duša neumrljiva. To se je zgodilo več sto let pred Kristusom. France Veber, profesor na ljubljanskem vseučilišču, je pa napisal knjigo »Filozofija« (načelni nauk o človeku in njegovem mestu v stvarstvu). »Phaidona« je izdalo Društvo prijateljev humanistične gimnazije v Ljubljani, »Filozofijo« pa Jugoslovanska knjigarna. — Lepa knjiga je italijanski prevod Baumbachovega »Zlatoroga«. Prevod je oskrbel Ario Tribel-Tribelli. Naslov knjige je »La leggenda del Tricorno (Zlatorog)«. Izdal jo je Stabilimento tipografico nazionale v Trstu. Knjiga je za nas zato važna, ker opesva lepoto naših gora in pesniško tvornost slovenske duše. Izvirnik je nemški, na slovenščino je »Zlatorog« prevedel Funtek, italijanskemu občinstvu ga je predstavil A. Tribel-Tribelli, ki je napisal tudi izširna članka o Baumbachu in Triglavu in njegovi legendi. Pri sestavljanju teh člankov so mu izvrstno služili tudi slovenski viri (sam se zahvaljuje J. Abramcu, župniku v Pevmi). Tribelli pravi, da je »legenda o Zlatorogu ena izmed najlepših legend evropskega slovstva.« Prevod se mu je posrečil, ker je zajel duha Baumbachove pesnitve.

ZA SMEH.

Prebrisan Tolminec. — Nekoč sta v gostilnici prenočevala v isti sobi Tolminec in orožnik, Tolminec naroči sobarici, naj ga zbudi zgodaj zjutraj. Sobarica izvrši naročilo. Tolminec skoči iz postelje in v naglici obleče orožnikovo uniformo. Ko pride v pritličje, se zagleda v zrcalu in zakliče: »Ta neumna sobarica je zbudila orožnika, ne mene!« In se je povrnil v posteljo.

Jurčkovi izreki. — Vse se čudi Jurčku, kako je brihten, ko mu je komaj štiri leta. — »Ima oči svoje mamice,« reče soseda. — »In usta svojega očeta,« doda stric. — »In hlače svojega brata«, dopolni Jurček.

Ljubitelj glasbe. — Gospod Luka ni prijatelj glasbe, a mora z ženo hoditi na koncerte, ker ona poje in svira. Špet pride večer, ko se napravljata v gledališče. Mož čaka in čaka, nestrpnost stopa po veži, no slednjič se žena prikaže. Gospod Luka ji ogorčeno reče: »Kaj pa se celo uro napravljaš za to prazno muziko! Mene glej: v vsako uho sem nabasal pavole — pa sem napravljen!«

Modrijan v nevarnih časih. — Grški modrijan Ezop se je nekdanj sprehajal pred mestnimi vrati, kjer ga je srečal visok uradnik in ga vprašal: »Kam greš?« — »Ne vem,« odgovori raztreseni Ezop. — Uradnik je mislil, da je mož potepuh, ki se iz njega norčuje, ali pa kak nevaren nasprotnik vlade. Ukazal je, naj ga odpeljejo

v ječo. Ko so prišli v ječo, mu Ezop reče: »Vidiš, da sem prav povedal. Saj res nisem mogel vedeti, da me pot vodi v ječo.«

Za ugankarje. — V železniškem vozu sta sedela častnik in žid. Vožnja se je vlekla, obema je bilo dolgočasno. Pa pravi častnik: »Oj, pozabavajva se malo, da nama čas brže steče! Stavila si bova uganke: za vsako uganke, ki je jaz ne razrešim, vam plačam sto lir; za vsako, ki je vi ne razrešite, mi plačate deset lir. Ste zadovoljni?« — Židu se je brž zablistalo, da se bo tu dalo kaj zaslužiti in je rad pristal. — »Začnite vi!« pravi častnik. — »Kaj je to: leta visoko in govori angleški?« — Častnik dolgo tuhta in ugiba, pa ne ugame. Ne preostane mu drugega, ko da vzame iz denarnice sto lir in jih da židu: »Ne morem uganiti. Povejte mi, kaj je.« — Žid dene stotak v svojo denarnico, vzame iz nje deset lir in jih ponudi častniku, rekoč: »Tudi jaz ne vem.«

Zviti kraljevič. — Ko je bil angleški kralj Edvard še princ, je pisal svoji materi Viktoriji pismo, v katerem jo je prosil, naj mu pošlje en tisočak, da poplača dolgove. Kraljica mu je mesto denarja poslala strogo pismo, v katerem mu je ukazala, da ne sme nikoli več delati dolgov. Denarja pa nič! Kraljevič gre, nese list k starinarju — in dobi za lastnoročno kraljičino pismo dva tisočaka.

U G A N K E.

Urednik Peter Butkovič — Domen, Sgonico, P. Prosecco (Prov. Trieste).

1. PIRUH.

(Domen. — Šteje 20 točk.)

Vse ugankarsko gradivo sprejema samo urednik ugank Domen. Rešitve pošljite do 1. maja.

2. SESTAVNICA.

(F. N. — Šteje 16 točk.)

Es, te, ton, na, ska, an. (1 — 2)
ski, nik, rav, mo, dar. (2 — 1)
ti, ko, u, lo, ka, voz. (2 — 1)
lo, no, zdra, nar, vi, vi. (1 — 2)
mo, va, po, hen, ži, ta. (2 — 1)
no, vi, ber, no, toč, vem. (1 — 1)

Sestavi iz zlogov vsake vrste po dve besedi. Številki v oklepajih povesta, kateri zlog moraš vzeti iz prve oziroma druge besede, da dobiš ime knjige in njenega pisatelja.

3. POMLAD.

(Milič. — Šteje 14 točk.)

Isajitoplmdaejazečal,
ogkrtouiimečesrmza;
svzamejljazepoteevesal,
evesjlčeo levkšoirbza.

Odgovorni urednik dr. Engelbert Besednjak.
Tiskala Katoliška tiskarna v Gorici. (Za tiskarno odgovoren Ludovik Špacapan.)